tasavvuf

İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi

Türkiye Diyanet Vakfı
Kütüphanesi
İslam Araştırmaları Merkezi

Ankara 2003

Eyüp'te Hâtûniye Tekkesi ve *"Tenşîtü'l-Muhibbîn bi Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin"*

Hür Mahmut YÜCER
Dr.
hurmahmut@hotmail.com

Özet

Bu makalemizde birçok kaynakta ismi geçmesine rağmen bugüne kadar hakkında yeterince araştırma yapılmayan Nakşî şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi ve tekkesi üzerinde durulmuş, Elif Efendi tarafından hakkında yazılan menâkıbnâme yeni yazıya aktarılmıştır.

Hoca Hüsameddin Efendi XIX. yüzyılda İstanbul'da yaşamış, fazla eser vermemesine rağmen dinî-sosyal hayatı derinden etkilemiş, bu nedenle de Mesnevîhân-ı şehîr olarak ünlenmiştir. Eyüp'teki tekkesi sadece Nakşibendî âyinlerine merkezlik etmemiş, bununla birlikte kesintisiz Mesnevî dersleriyle Mevlevî kültürüne de hizmet etmiştir.

Osmanlı döneminde Eyüp semti, gerek mesîre amacıyla, gerekse uhrevî niyetlerle her zaman tercih edilen bir mekân olmuştur. Denilebilir ki bütün Müslümanlar için Medîne neyi ifade ediyorsa İstanbul için Eyüp de o anlamı taşımaktadır. Başta Hz. Ebu Eyyûb Ensârî olmak üzere birçok sahabenin yattığı bölgede, on üçü Nakşîlere ait olmak üzere yaklaşık kırk beş civarında tekke kurulmuştur. Sivâsîlik kolunun âsitânesi olan Abdulmecid Sivâsî Hankâhı, Nakşî-Müceddidî Kolu'na bağlı Mustafa Paşa, Şeyhülislam, Murad Buhârî, Oluklubayır, Nakşî Kâsânî Kolu'na bağlı Şeyh Mustafa Selâmî ve Kaşgârî Tekkesi bunların en meşhurlarıdır. Yine Eyüp mezarlığı da din büyüklerine yakın olmayı isteyen devlet adamları ve tarîkat erbâbının vefatlarında tercih ettiği bir mekân olmalı ki, dünyanın en büyük mezarlıklarından birisi haline gelmiş, Kaşgârî Tekkesi'nin alt tarafları *Nakşî tarlası* olarak adlandırılacak kadar tarikat erbabınca tercih edilmiştir.

Tekkeler esas ehemmiyetini, müştemilatından veya bina özelliklerinden dolayı değil, postnişîn olan şeyhin manevî otoritesinden almaktaydı. Şeyhlerin ilmî, dinî, mânevî veya bedîi dirayeti dergâhlarına rağbeti artırıyordu. XIX. yy'da Bur-

salı Emin Efendi[1] ve halifelerinin görev yaptığı tekkeler, takip ettikleri farklı usûl nedeniyle her kesimden insanın gözde makânıydı. Aslen Nakşî olmalarına rağmen Mesnevî'ye özel önem vermeleri ve ömür boyu *Mesnevî* okutmaları onları farklı kılıyordu. Nakşî ve Mevlevî öğelerden oluşan özel bir neşve oluşturmuşlar, tekkelerin kapanmasına kadar bunu devam ettirmişlerdir. Emin Efendi'nin hepsi de mesnevîhân olan İstanbul'daki halîfeleri; Hoca Neş'et Efendi (1222/1807), Hâtûniye Tekkesi şeyhi Hoca Selim Efendi (1227/1812), Hoca Hüsâmeddin Efendi, Hoca Mustafa Vahyî Efendi (1285/1868), Selimiye Tekkesi şeyhi Hoca Ali Behçet Efendi (1238/1822) ve Hoca Keşfî Efendidir. Bursa'daki halîfeleri de; Eşrefzâde Dergâhı şeyhi Necmeddin Efendi (1304/1886), Ahmed Gazzî Dergâhı şeyhi Abdullatîf Efendi (1247/1831), Emir Sultan Dergâhı şeyhi Hacı Ahmed Efendi (1269/1852), Münzevî Dergâhı şeyhi Emîn Efendidir.

Bu çalışmamızda birçok kaynakta ismi geçmesine rağmen bu güne kadar hakkında herhangi bir araştırma bulunmayan mesnevîhân-ı şehîr Hoca Hüsâmeddin Efendi ve tekkesi üzerinde durulacak, hakkında yazılan menâkıpnâme yeni yazıya aktarılacaktır.

Hâtûniye Tekkesi ve Hoca Hüsâmeddin Efendi

XVIII. asrın başlarında Kâdirîliğe bağlı olarak kurulan Hâtûniye Tekkesi,

1 Kerkük eşrâfından Seyyid İsmâil Efendinin oğlu ve Bursa'da Emîniye Tekkesi'nin kurucusudur. Urfa'da bulunan Amcazâdesi Nakşî şeyhi Abdunnebi Efendi'den feyz almıştır. Sonradan sadârete gelecek olan amcası ve Urfa Valisi Abdullah Paşa ile beraber önce Halep'te daha sonra Diyarbakır'da bulunmuştur. İstanbul'da yetişmesini ve kemâlini sağlayan zât herhangi bir tekkede meşîhâtı olmayan Mevlevî ve Nakşî Şeyhi Mehmed Âgah Efendidir. Âgâh Efendi'nin silsilesi Neccarzâde Rızâeddin Efendi (1184/1770) vasıtasıyla Yekdest Ahmed Cüryânî ve İmam Rabbânî'ye ulaşmaktadır.

Mürşidinin vefatından sonra 1193/1779 senesinde Bursa'ya gitmiş, İnebey Caddesi'nde tekkesini yaptırmış, kütüphane kurmuştur. Bu arada çeşitli aralıklarla İstanbul'a gidip gelerek orada bulunan özellikle saray ve memur muhitini de genişletmiştir. III. Selim'in hal'i ve 1222/1807-8'de çıkan karışıklıklar esnasında IV. Mustafa'nın gönderdiği hatt-ı hümâyun ile Bursa'ya dönmüş, tekkesinde, vefat tarihi olan 1228/1813'e kadar tefsir, hadis, Mesnevî eğitimi ve ibadetle meşgul olmuştur.

Mergûbü's-Sâlikîn adıyla bir eseri olan Şeyh Emîn Efendi, günlük kırk bin adet *Salât-ı Ümmiye* çekmek, abdestsiz gezmemek, elli sene beş vakit cemaate devam etmek, Cuma gecelerini sabaha kadar ihyâ etmek, sabah usûlünü bizzat ifa, akabinde biraz ders takrîri ve sohbet, İşrak ve Duhâ'yı ikâmeden sonra halvethaneye çekilmek, Emir Sultan ve Üftâde'yi ziyarete gideceği zaman daha oraya varmadan atından inip yürüyerek gitmek, edep, alçak gönüllülük, yolcuları ve yoksulları doyurmak gibi güzel huylarla meşhur olmuştur.

Mehmed Şemseddin, Ravzatü'l-Müflihûn'dan naklen *"müntesibînin adedinin meçhul, hulefâsı pek çok olup Nakşibendîye'nin âdeta müçtehidi, 1200'ün müceddidi addolunsa sezâdır."* derken, Hüseyin Vassâf da *"yetiştirdiği zevâtın her birinin tercüme-i hâlini yazarken onun kudret-i ilmiye ve irfâniyesi aklımın mâ verâsına çıkmıştır."* diyerek manevî makamının büyüklüğüne işâret etmiştir. Geniş bilgi için bk. Mehmed Şemseddin (Şemsî), *Yâdigâr-ı Şemsî*, hzl. M. Kara-K. Atlansoy, Bursa 1997, ss. 225-26; H. Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, Sül. Ktp., YB., nr. 2305-2309, c. V/II, ss. 90-91; Elif Efendi, *Tenşîtü'l-Muhibbîn*, İstanbul 1342, ss. 1-7.

Eyüp İlçesi, Gümüşsuyu Mevkii'nde, Hüsâm Efendi Sokağı ile Gümüşsuyu yolu arasında kalan yerdedir. *"Çakmak Hasan Efendi", "Selim Efendi", "Hoca Hüsâmeddin Efendi Tekkesi", "Hâtûniye, Hâtûnî, Karılar Tekkesi"* gibi adlarıyla bilinmektedir.[2]

XIX. Asrın başlarında Rodoslu Hoca Emîn Efendi'nin halîfelerinden Hâce Selim Sırrı Efendi (1227/1812) tarafından canlandırılmış, kendisinden sonra gelen Hoca Hüsâmeddin Efendi zamanında esas şöhretine kavuşmuştur.[3] Tekke, Hoca Hüsâmeddin Efendi döneminde *"Mesnevî Okulu"* olarak ünlenmiş, tekke mensuplarının çoğunun kadınlardan oluşması ve bir tür *"huzur evi"* fonksiyonu görmesi, ününün yaygınlaşmasına neden olmuştur. İstanbul'un işgali sırasında Anadolu'ya silah kaçırma faaliyetine merkezlik etmesiyle de bu ününü Cumhuriyet dönemine kadar sürdürmüştür.[4] 1925'te tekkeler kapatılınca ihmal edilip harap düşen dergâh müştemilatı; hazîre, harem binası ve minâre dışında tarihe karışmıştır.

Tekkenin ikinci postnişîni **Hüsâmeddin Efendi** (ö.1280/1864)[5] XIX. asır İstanbul toplum hayatında *Mesnevîhân-ı şehîr* ünüyle tanınan iki büyük şeyhten sonra gelenidir.[6]

2 Baha Tanman, "Hâtûniye Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. VIII/ IV, İstanbul 1994, s. 20.

3 Postnişîn silsilesi için bk. Ahmed Münîb, *Mecmua-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 9; Zâkir Şükrî, *Mecmua-i Tekâyâ*, Yay. M. S. Tayşi-K. Kreiser, Berlin 1980, ss. 51-52. Hoca Selim Efendi tarafından 1256/1840'da yenilenen dergâh Şeyh Mustafa Vahyî Efendi'nin mensuplarından yeğeni Nâfîa Nâzırı Mustafa Zihnî Paşa'nın delâletiyle 1304/1888 senesinde mükemmel sûrette tamir görmüştür. bk. C. S. Revnakoğlu, "Tarîkatlar Târihine Toplu Bir Bakış III", *Târih Dünyası*, c. 1, S. 3, 1 Ekim 1953, s. 138.

4 bk. Kadir Mısıroğlu, *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahidler*, İstanbul 1969, ss. 292-299; M. Kara, *Tekkeler ve Zâviyeler*, İstanbul 1990, ss. 218-223. B. Tanman, "Hâtûniye Tekkesi", s. 20.

5 Hoca Hüsâmeddin Efendi için bk. Şemsî, *Yâdigâr*, ss. 226-227; Vassâf, *Sefîne*, c. II, ss. 221-225; Elif Efendi, *Tenşîtü'l-Muhibbîn*, İstanbul 1342. M. Tâhir Bey, Hoca Hüsâmeddin Efendi'nin tercüme-i hâlinin Hâlet Bey tarafından yazıldığını söylemektedir ki bu ayrı bir çalışma olmalıdır. bk. M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c. III/1, İstanbul 1338, s. 67.

6 XIX. asırda mesnevîhân-ı şehîr olarak ünlenen ilk şeyh Fatih-Çarşamba'da Mesnevîhane Tekkesi'ni kuran Mehmed Murad Efendidir. Fatih'te 1203/1788 tarihinde dünyaya geldi. Devrin medreselerinde okutulan Arapça, Farsça, Fıkıh, Mantık, Akaid gibi şer'î ilimleri tahsil etti. Çeşitli hocalardan *Tuhfe-i Vehbî, Pend-i Attar, Gülistan ve Bostan, Hâfız Divânı ve Mefâtihu'd-Dürriyye, Dîvân-ı Şevket, Mesnevî, Fütuhât* ve *Füsûs* gibi irfânî eserleri okudu. Kürsü şeyhliklerinde bulunmuş, Sultanahmed Camii Kürsü Şeyhliğine kadar yükselmiştir. Önceleri Galata Mevlevîhanesi kütüphanesinde, sonraları kendi tekkesinde vefat ettiği 27 Şevval 1264/25 Eylül 1848 tarihine kadar Mesnevî, Arapça ve Farsça tedrisiyle meşgul olmuş, Mesnevî şerhi dahil yedi eser vermiştir. Mustafa Vahyî, Kefevî Dergâhı şeyhi Raşid Efendi gibi halifeler yanında, esas ününü yayacak tarihçi ve fıkıh adamı Cevdet Paşa, ilk M. M. Reisi Feyzullah Efendi gibi birçok talebe yetiştirmiştir. Mehmed Murad Efendi, biyografisini *Mâ-Hazar* (Pend-i Attar Şerhi) isimli eserinin sonuna yazmıştır. Ayrıca bk. Cevdet Paşa, *Tezâkir* (Tetimme, 40), hzl. C. Baysun, Ankara 1967, ss. 13-17; M. Tâhir, *age.*, c. I, s. 133; Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, hzl. Cemal Kurnaz, Ankara 1986, s. 77; Şemseddin Sami, "Murad Efendi, Şeyh el-Hâc", *Kamûsu'l-A'lâm*, c. VI, ss. 4248-4249; Vassâf, *age.*, c. II, ss. 236-237; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, c. 1, s. 236; Muzaffer Gökman, *Murad Molla, Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri*, İstanbul 1943; "Molla Murad", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, c. VI, s. 398. M. Hüdai Şentürk, "Şeyh Mehmed Murad-ı Nakşibendî ve Vekâyi'-Nâme'si", *İstanbul Araştırmaları*, S. I, Bahar 1997, ss. 17-41.

Bâbıâli Dâhiliye kısmı Ser-halîfelerinden Seyyid Muhammed Fehim Efendi'nin oğlu olan Hüsameddin Efendi, 1184/1770 senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Dört yaşında iken okumaya başlamış, dokuz yaşında iken hâfız olmuş, Arapça'yı Kastamonulu Ömer ve Konyalı Ali Efendi'den, tefsîri Ahıskalı Hoca Selim Efendi'den, hadîsi Es'ad Efendi'den, bazı fennî dersleri Hâtûniye Tekkesi şeyhi Hoca Selim Efendi'den okumuş, daha sonra Bursa'ya giderek Selim Efendi'nin de şeyhi olan Mehmed Emîn Efendi'ye intisâb etmiştir.

Mehmed Emîn Efendi'nin 1228/1813'de vefat etmesi üzerine tekrar Hâtûniye Dergâhı'na dönerek Mesnevî okutmaya başlamıştır. III.Ciltten sonrasını Kocamustafapaşa Âsitânesi'nde takrir ederek ilk *Mesnevî* hatmini 1247/1831 senesinde tamamlamış, duâsını seçkin katılımcıların bulunduğu bir merâsimde *Mesnevîhân-ı şehîr* Mehmed Murad Efendi yapmıştır.

Aynı sene hac vazifesini îfâ etmiş, dönüşte Kale civarında Sünbüliyye'den Hacı Evhâd Tekkesi'nde Cuma günleri *Mesnevî*, Pazartesi günleri ikindi namazından sonra *Tefsîr-i Kadı Beydâvî* ve Salı geceleri *Buhârî şerîf*[7] okuttuğu gibi *Mesâbîh-i şerîf, Şir'atü'l-İslâm, Delâilü'l-hayrât* gibi eserleri de tedris etmiştir.[8]

1246/1849'da Mesnevî'yi ikinci defa hatmetmiş, 1267/1850 tarihinde Sultan Abdulmecid'in Hacı Evhad Tekkesine dersleri izleyebilmek için mahfel yaptırması üzerine tekrar Hâtûniye Tekkesine taşınmıştır. 1270/1853'de gözlerini kaybetmesine rağmen kitabı halîfesi Şeyh Mustafa Vahyî Efendiye okutmuş, kendisi de şerh ve açıklamalarına devam etmiştir. 1280/1863 senesinde hastalığı iyice ilerlemiş olmasına rağmen dersleri bırakmayarak üçüncü hatminin sonunda, eğitimin her kademesi ve şekliyle süslü doksan üç yıllık bir hayat, binlerce muhibbân bırakarak ebedî âleme intikal etmiştir.[9]

Rivayetlere göre *ehl-i hadîsin tavrı ve mesleği üzere âmil olan Hüsâmeddin Efendi* hayatının her safhasında sünnet-i seniyeyi uygulamaya ve mürîdlerini ona yönlendirmeye çalışmıştır. Yöneticilere ve siyasîlere yüz vermemesi,[10] hiç

7 Buhârî'yi iki defa hatmettikten sonra hadîsten Suyûtî'nin *Camiu's-Sağîr*'ine, tefsirden *Kadı Beydâvî*'nin üçüncü hatmine başlamıştır.

8 Elif Efendi, *Tenşîtü'l-Muhibbîn*, ss. 7-9.

9 Elif Efendi, *age.*, ss. 11-15. Revnakoğlu; *Mesnevî* derslerine katılan şahsiyetler arasında Mithat Paşa, Cevdet Paşa gibi devletin kaderinde önemli roller üstlenen zevâtın isimlerini sayar. bk. C. S. Revnakoğlu, "Tarîkatlar Târihine Toplu Bir Bakış III", *Târih Dünyası*, c. 1, S. 3, 1 Ekim 1953, s.138.

10 Mehmed Âkif, Hoca Hüsâmeddin Efendi'nin bu tavrını 25 Şubat 1341'de yazdığı bir şiirle ebedîleştirmiştir.

"Nasılsa ismini duymuş ki bendegânından,
Hüsâm Efendi'yi aldırmak istemiş Sultan
İrâdeler geledursun, o, i'tizâr ederek,
Saray civarına yaklaşmamış, değil gitmek.
Bu izz ü nâz üzerinden epey zaman geçmiş;
Günün birinde, Beşiktaş tarafında bir işi,
Sürüklemiş o havâliye Mesnevîhânı

evlenmemesi, varlıklı bir aileden gelmesine rağmen tekkelerde ikâmet ederek ömrünü geçirmesi, her kesimden insanla görüşüp sohbet etmesi, derslerine daha çok kültürlü insanların iştirak etmesi, Nakşî olmasına rağmen Mevlevî sikkesi giymesi, ama imâmeyi Mevlevîlerin sardığı gibi destar şeklinde değil de, düz dolama yapması, okuttuğu ve şerh ettiği kitaplarla toplum hayatında mümtaz bir mevki edinmiştir.

Hz. Mevlâna'dan rûhen feyz alması ve Mesnevî okutması onun Mevlevî meşrep olduğunu gösteren kanıtlardır.[11] Ancak *"Semâ"* değil de *"Hatm-i Hâcegân"* yaptırması, akabinde cehrî zikir âyini icrâ etmesi, daha çok Hâlidîler de görülen hadîs ve *Beydâvî Tefsiri* okutması, farklı ve güçlü bir yol takip ettiğini, ayrıca şer'î ilimlerdeki kudretini göstermektedir. Bu hâliyle o, bütün bir ömrünü ve metodunu, toplumun her kademesine göre ayarlamış, yaygın eğitimin hitap ettiği her kesime ulaşmaya çalışmıştır. Huzuruna gelen her seviyede insan, kendi durumuna göre izleyebileceği ders çeşidi bulabilmiştir. Bu durumu Müceddidiye ekolünün son dönem Osmanlı uzantıları ve mümessilleri olan şeyhi Mehmed Emîn Efendi, pîrdaşı Ali Behçet Efendi ve kendi halîfesi Mustafa Vahyî Efendi'de de görmek mümkündür.

Tenşîtü'l-muhibbîn yazarı Şeyh Elif Efendi, Mustafa Vahyî Efendi'den naklen Hoca Hüsâmeddin Efendi'nin telife pek önem vermemesine rağmen üç eser bıraktığını söylemektedir.[12]

1. *Mesnevî*nin ilk beytini şerh için yazdığı bir *Risâle,*

2. Ancak on beş cüz'ü tamamlanabilen *Sahîh-i Buhârî* üzerine yazdığı Arapça bir şerh.

Duyunca va'ayı Abdülmecid'in erkânı,
"Çağırtayım mı?" demişler, "evet" demiş, Hünkâr;
Takım takım yola çıkmış hemen silahşörler.

Hüsâm Efendi henüz Dolmabahçe'lerde iken
Gelip yetişmiş adamlar, üçer beşer, geriden.
-Efendimiz bizi gönderdi, çok selâm ediyor;
"Görüşmek istiyorum, kendi istemez mi?" diyor
Uzun değil ki sayar, işte dört adımlık yer;
Hemen dönün, gidelim hiç düşünmeyin bu sefer!
Dönün ricâ ederiz....
Dinleyin, sabırlı olun:
Ben elli beş senedir teptiğim yegâne yolun,
Henüz sonundan uzakken, tükendi gitti ömür;
Tutup da bir geri döndüm mü, yandığım gündür!"

bk. "Hüsâm Efendi Hoca" *Safahat,* hzl. M. Ertuğrul Düzdağ, İst. 1987, s. 417.

11 Gölpınarlı, onun *Mesnevî* okutmasından hareketle Mevlevîleştiğini söyler. bk. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik,* İstanbul 1983, ss. 321-322.

12 Elif Efendi, *Tenşîtü'l-Muhibbîn,* ss. 16-17; Ayrıca bk. M. Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* c. I, s. 67.

3. Tirmizî'nin *Şemâil-i Şerîfe-i Nebevî*'sinin tercümesidir. Bu eser Mısır'da basılmıştır.[13]

Hüsâmeddin Efendi'den sonra Hatm-i Hâcegân âyinini, Mesnevî derslerini ve tarîkat zikirlerini halîfesi ve manevî evlâdı Mustafa Vahyî Efendi aynı minval üzere otuz iki sene devam ettirmiştir. Şeyh Vahyî Efendi'nin Hüsâmeddin Efendi'nin şemâilinden bahseden *ed-Dürretü'l-azîziyye fi'l-fevâidi'l-kaviyye*,[14] tasavvuf ve akâide dair *Sübhatü'z-zâkirîn* ve kırk hadîs şerhi olan *Hezzü'z-zâkirîn* adlı eserleri vardır.[15]

Vahyî Efendi'nin 1295/1878 tarihinde Hicaz'da vefat etmesi üzerine yerine oğlu Şeyh Ali Rızâ Efendi (ö. 3 Zilhicce 1306/1 Ağustos 1889) geçmiştir.[16] Toplam on bir sene meşîhâtı vardır. 1918'de İstanbul tekke şeylerinin ismini veren ve Şer'iyye Siciller Arşivi'nde bulunan listeye göre Şeyh Âgâh Efendi tekke postnişîni olarak gözükmektedir.[17]

Tenşîtü'l-Muhibbîn Yazarı Elif Efendi kimdir?

Mehmed Elif Efendi (ö.1346/1927), Sütlüce Hasîrizâde (Sa'dî) Tekkesi şeyhi Ahmed Muhtâr Efendi'nin oğludur. Babasının 1297/1879 tarihinde Hacca gitmesiyle tekke postnişînliğini üstlenmiştir. İstanbul tekkelerinin son döneminde, derin bilgisi, tatlı sohbeti, örnek ahlakı ve sanatsever kişiliğiyle ün yapmıştır. Okumaya Hoca Hüsameddin Efendi'nin önünde başlamış, Yenikapı Mevlevîhânesi postnişîni Osman Salahaddin Dede'den (ö.1305/1887) Mevleviyye ve Mesnevîhanlık icâzeti almış, Zeki Dede ile Rakım Efendi'den ta'lik meşk etmiştir. Dergâhını ziyaret eden Şamlı Yunus eş-Şeybânî'den Sa'diyye, Muhammed Zâfir Efendi'nin halîfesi İbrâhim el-Berâde'den Şâziliyye icâzeti almıştır. 1325/1907'de Meclis-i Meşâyih reisliğine getirilen Elif Efendi (M. Elif Efendi'nin resmî terceme-i hâl evrâkı ŞS Arşivi 326 nolu dosya içerisinde bulunmaktadır)'nin şeyhliği süresince Hasırîzâde Tekkesi, parlak bir kültür hayatına sahne olmuş, dönemin tanınmış

13 Elif Efendi bu tercüme hakkında; *"Eser-i mezkûr herkesin faydalanması için açık, belîğ bir Türkçe ile yazılmış âdeta bir şerhtir. Bir şerh ki erbâb-ı vukûf dikkat ederse görür ki, kâffe-i şurrâhın akvâlini gayet latîf ve vecîz bir sûrette câmi ve müfîd bir kitâb-ı celîdir ki bu cemiyette bir misli daha yazılamaz, terceme olursa da böyle câmi' olamaz"* demektedir. bk. Elif Efendi, *Tenşîtü'l-Muhibbîn*, ss. 16-17.

14 Bu eser müellifin hadisten seçme olarak meydana getirdiği küçük *"Kastalânî"* Şerhidir. 1281 tarihinde İstanbul'da basılmıştır. C. S. Revnakoğlu, "Tarîkatlar Târihine Toplu Bir Bakış III", *Târih Dünyası*, c. 1, S. 3, 1 Ekim 1953, s. 138.

15 M. Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. I, İstanbul 1333, s. 174; Vassâf, *Sefîne*, c. II, s. 112; C. S. Revnakoğlu, aynı makale.

16 Şükrî, *Mecmua-i Tekâyâ*, ss. 51-52; M. Tâhir, *aynı yer*; Vassâf, *aynı yer*. Revnakoğlu diğer müelliflerden farklı olarak Vahyî Efendinin vefat tarihini 1299/1881 olarak vermektedir. bk. C. S. Revnakoğlu, aynı makale.

17 S. Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, c. V, İstanbul 1996, s. 23.

âlimleri, mûsikî üstadları, tarîkat şeyhleri, devlet adamları, saray mensupları tekkedeki âyinlere ve *Mesnevî* derslerine iştirak etmiştir. Hüseyin Vassâf, Sultan V. Mehmed'in Elif Efendi'den feyz aldığını, padişah olunca da dergâhını tamîr ve telvîn ettirdiğini rivâyet etmektedir.[18]

Eserleri:

1. *Dîvân.* Şeyhin Türkçe, Arapça ve Farsça şiirlerden meydana gelen bu eseri kütüphâne kayıtlarında görülmemekte, diğer eserlerinde olduğu gibi özel ellerde olduğu tahmin edilmektedir. Ancak *Son Asır Türk Şairleri* ve *Sefîne-i Evliyâ*'da bu şiirlerden örnekler bulunmaktadır.

Mest-i medhûş u harâb olsam da âlemde, ne gam
Kişver-i mânânın oldukça gönül ferzânesi
Bî-ser ü bün sözlerim mâzûr tutulmaz mı ***Elif****?*
Çünki mestim, söyleten belki ezel-peymânesi

beyitlerinde olduğu gibi seviyeli ve coşkun bir dil ile meramını anlattığı görülmektedir.

2. *Tenşîtü'l-muhibbîn bi menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin.* Elif Efendi bu risâlesinde kendisinden feyz aldığı Mesnevîhân Hoca Hüsâmeddin Efendi ve Osman Salahaddin Dede (1304/1886)'nin hayatını yazmıştır. Risâleyi ikinci defa bastıran Hasîrizâde Tekkesi'nin son şeyhi Yusuf Zâhir Efendi de bu menâkıplara ilaveten dedesi Ahmed Muhtar Efendi'nin biyografisini eklemiştir. (Türkçe, İstanbul 1342)

Elif Efendi eserini, daha çok Mustafa Vahyî Efendi'nin bugün elimizde olmayan risâlesinden yararlanarak, kendi babası ve Hüsâmeddin Efendi'nin talebelerinden aldığı bilgilerle oluşturmuştur. Salahaddin Dede'nin biyografisi ise bizzat kendi tarafından Arapça yazılmış, Elif Efendi tarafından istinsah edilmiş, Yusuf Zahir Efendi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bir Sa'dî şeyhinin, ilki Nakşî diğeri Mevlevî olan iki mutasavvıfın hatıratını yaşatmak için gayret göstermesi oldukça önemlidir. Bu durum birçok tarîkattan icâzet alarak câmiutturuk olan kemâl ehlinin, bütün bu yolların Hakka götürdüğü kanaatinde olduğunu gösterdiği kadar, vefakârlığı ve sadâkati de ifâde etmektedir. Ayrıca risâle, bir şeyhin eğitim ve öğretime verdiği önemi, yaygın eğitimin şeklini, dönemin tasavvufî hayatını yansıtması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Eserin üçüncü ve en önemli tarafı, herhalde birçok kaynakta ismi geçmesine rağmen hakkında toplu bir bilgi bulunmayan, Nakşî-Mevlevî arası ayrı

18 Vassâf, *Sefîne*, c. I, s. 354 vd. Elif Efendi'nin hayatı için bkz. İbnülemin, *SATŞ*, ss. 291-293, 983-985, 1671-1672; S. Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması*, c. III, ss. 150-151; R. E. Koçu, "Elif Efendi", *İst. A*, c. IX, İstanbul 1958-1974, s. 4518; *Türk Ansiklopedisi*, c. XV, s. 83; N. Azamat, "Elif Efendi", *DİA*, c. 11, ss. 37-38.

bir meslek ihdâs eden, Hoca Hüsameddin Efendi'nin yolunu tanıtması, günümüze ulaştırması bakımından olmalıdır.

3. *el-Kelimâtü'l-mücmele fî tuhfeti'l mürsele.* Muhammed el-Burhanpûrî (1029/1620)'nin *Merâtib-ü Vücûd* bahislerini anlatan eserinin şerhidir.[19] (Türkçe, İstanbul 1342). Varlık mertebelerini *"lâ-taayyün, ahadiyyet, vâhidiyyet, ervâh, misâl, şehâdet* ve *insan-ı kâmil"* olmak üzere yedi merâtibde şerh eden müellif, en fazla yedinci mertebe üzerinde durmaktadır. Bundan sonra hatmü'l-velâye, vücûd, mevcûd, şühûd, a'râz, kurb-bûd, ihâta, ayn-âyân, âyân-ı sâbite, halk-îcâd, gibi vahdet-i vücûdun hemen bütün bahislerini içeren zor kavramlar üzerinde durmaktadır. Son olarak vahdet-i vücûda delil olan ayetleri, hadisleri, ârifîlerin ve şairlerin sözlerini yorumlayarak eserini tamamlamaktadır. Bu haliyle risâle, *Füsûsu'l-Hikem*'in özeti mahiyetindedir.

4. *Muhtâru'l-enbâ, fi'l-hurûf ve'z-zurûf ve ba'zı'l-esmâ.* Türkçedir. Arapça'daki harf, zarf ve bazı isimlere dairdir.[20]

5. *el-Mebde.*[21]

6. *ed-Dürrü'l-mensûr fî hizâneti esrâri'n-nûr.*[22]

7. *Def'ul-vecel bi cünneti'l-ecel.*[23]

8. *el-Bârikât.*[24]

9. *et-Tenbîh.*[25]

10. *en-Nehcü'l-kavîm li men erâde en yestekîm.*[26]

11. *Semerâtü'l-hads fî ma'rifeti'n-nefs.*[27]

12. *Tasrîhü'l-ümme bi tavzîhi hükmi's-salât bi't-terceme.* (1345/1925)[28]

13. *İrşâdü'l-gavîn bi reddi nazariyyeti Darvin.*[29]

14. *en-Nûru'l-Fürkân fî şerhi lügati'l-Kur'ân.*[30]

19 Burhanpûrî'nin *Tuhfetü'l-Mürsele'* adlı eseri Elîf Efendi'den önce Şeyh Molla İbrahim el-Kürdî eş-Şehrânî el-Medenî tarafından *İthâfü'z-Zekî bi-şerh-i Tuhfetü'l-Mürsele ile'n-Nebiyyi* (s.a.v.) adıyla şerh edilmiştir.

20 Vassâf, *Sefîne*, c. I, s. 356.

21 *Îsagocî* adlı mantık kitabının şerhidir. (telîfi 1310/1892)

22 S. Ktp., YB, nr. 2038. en-Nûr âyetinin Arapça Tefsîridir.

23 S. Ktp., Tâhir Ağa, nr. 477.

24 S. Ktp., YB, 2035. Arapça'dır. Elif Efendi'nin özdeyişlerini ihtivâ etmektedir.

25 S. Ktp., YB, 2035, vr. 37-49. Zikir ve âdâba dairdir.

26 S. Ktp., YB, nr. 2035, vr. 51-81. Akâide dairdir.

27 S. Ktp., YB, nr. 2036. Hz Ali Efendimizin nefisle ilgili sorulan sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır.

28 Namazda sûrelerin Türkçe okunmasının câiz olmadığına dair bir eserdir.

29 Vefâtından kısa bir süre önce kaleme almış ve Darvin nazariyesini tenkit etmiştir.

30 Kaynaklarda geçmesine rağmen yeri tespit edilememiştir.

Tenşîtu'l-Muhibbîn bi Menâkıb-ı Hoca Hüsameddin
(Yazan Şeyh Mehmed Elif Efendi)

Fî medh-i sâhibü'l-menâkıb
Hısâmü'l-hakkı ve'd-dîn. Şemsü't-tarîka
İmâmü'l-asri fî muaddalâti'ş-şerîa
Hüve'r-râsihü'l-celîl, fî külli şu'be
Mine'l-ılmi ve'l-irfâni bi'l-ekmeliyye
Hüve'ş-şeyhü min külli'l-vucûhi fî vaktihî
Bedîu'l-beyân fî ulûmi'l-hakîkati
Hüve'l-ârifü'l-maksûd li külli kâsidin
Mecdün fî talebi'l-muâlî el-celîleti
Hüve'l-hâziku li'l- müşkilâti fî hâllihâ
Bi kasdi'l-kalbi ve bi'l-akvâli'l-bedîî
Lekad kâne bi enfâsihi ve himmetihî
Tenâlü men fî hidmetihi'l-ilmiyyeti
Fe yercî el-ân min rûhıhî ınde kabrihi'l-âlî
Münevverun külle mâ kulnâ fî kasîdetin
Li men zâre bi hüsni'l i'tikâdi bihî
Kemâ kâne fî hayâtihî'd-dünyeviyyeti
(Elîf) ed-daîfü yestemiddü min rûhihî
li külli mühimmin fi's-subhi ve'l-aşiyyi
(fe kaddesallâhu sirrahû ve niamehû
ve ekrim bi na'mâihi's-sermediyyeti)[31]

Sırf fazl u kereminden, ârif velîlerinin ve bazı salih kullarının nefesleriyle bizleri bereketlendiren ve şereflendirene hamd olsun. Beni onlara ulaştırdı, dualarının bereketine nâil eyledi, kalplerinin himmetiyle destekledi. Her hayrın başı, her feyzin menbaı, her saîdin dilindeki türlü hamd ve övgülerle övülen Muham-

31 *Hoca Hüsameddin Efendi*, tarikat güneşi, din ve hakîkatın keskin kılıcı gibidir. O şeraîtin zor zor meselelerine vâkıf olan, asrının büyük imamıdır.

Yine o, ilim ve irfânın her sahasında tam mânâsıyla gerçek bir âlimdir.

Yaşadığı dönemde, her bakımdan kâmil bir şeyh olup hakîkat ilimlerinde söz sâhibidir.

O, her isteği olanın maksadını anladığı gibi, yüksek mertebeleri talapte de çok gayretlidir.

Güzel sözleri ve temiz kalbiyle, her meseleyi halletmede oldukça mâhirdir.

Bundan dolayı onun nefesi ve himmeti sayesinde en güzel derecelere ulaşırsın.

Yazdığımız kasîdede de söylediğimiz gibi, vefât etmiş olmasına rağmen nurlu kabrinden rahmet umulmaktadır.

Himmetini umarak ziyaretine gelenler, sağlığında olduğu gibi, öldükten sonra da aynı hazzı duyarlar.

*Âciz bir şâir olan **Elîf**'de, sabah-akşam her sıkıntıda rûhâniyetinden istimdâd eder.*

Allah onun sırrını takdîs edip, rûhunu korusun, yüce nîmetlerini ihsân etsin.

(tercüme için ayrıca bk. Vassâf, *Sefîne*, c. II, hzl. M.Akkuş-A.Yılmaz, İstanbul 1999, s. 224.

med (sav.)'e salât ü selâm olsun. Bütün övgüler ve yücelikler onda nihayet bulur. Onun âline, evlâdına, zevcelerine temiz zürriyetine ve bütün temiz neslinin üzerine olsun. Kıyamete kadar onu seven sahabenin ve tâbiînin üzerine olsun.

Bundan sonra bu abd-i fakîr, muharrir-i fakîr, Hasîrizâde Mehmed Elîf b. Eşşeyh Ahmed Muhtar (afellahü anhümâ) tahdîs-i nîmet olan üstâd-ı evvelînin bazı menâkıb ve tarihini yazmakla, berekât-ı himem-i rûhâniyesinden müstefîd olmak ricasıyladır ki Hz. Müşârun ileyh sıgar-ı sinnimde ibtidâ telkîn-i besmele-i şerîf ve tâlîm-i hurûf-ı hece buyurmak itibariyle üstâd-ı evvelim ve ulûm-ı maârif-i bâtıniyye ve hakâyık-ı dîniyye itibariyle üstâd-ı üstâdım ve üstâd-ı evvelim olan âlim-i dânâ-dil-i kâmil ve ârif-i muhakkık zü'l-fezâil, mütecerrid ez kuyûd, ve avâik-ı dünyeviyye ve meşgûl bi-muhabbeti hak ez-fevâid-i ve lezâiz ve niami'l-âhar. Ve hem tâlib-i rızâ-ı rabbi'l-a'lâ. Ve râğıb u sâl ve müşâhede-i cemâl-i mevlâ. El-kutbu'l-mübîn ve mürşidü'l-müsteiddîn. Mevlâna üstâdüş'şeyh el-hâc Hâce Hasan Hüsâmeddin b hasen eş-şehîr beyne'l-enâm Hoca Hasan Hüsâm Efendi (ks.) ve nevvera darîhahû ve eâde aleynâ min berekât-i enfâsihî ve himem-i rûhâniyyetihî hazretleridir.

Hazret-i üstadın tarih-i velâdetleriyle tahsîl-i ilm u sâir bazı vekâyi ve ahvâli tarihlerini, hizmet-i husûsiye-i aliyesinde otuz sene mütena'im olan tilmîz-i mümtâzı Eyüp'de vâki Hâtûniye Dergâhı şeyhi mesnevihân ve vaiz-i şehîr Mustafa Vahyî Efendi merhumun akîb-i rihlet-i üstadda yazdığı bir eser-i muhtasarından iktibas ediyorum. Zira merhum bunları Hz. Üstadın kendisinden işitmiş olmakla doğru haberlerdir.

Müşârunileyh hazretleri şehriyyü'l-asl olup Hacegân Dîvan-ı Hümâyûnu'ndan ve erbâb-ı fazl ve'l-kemalden, dahiliye kalemi ser halifesi **Seyyid Mehmed Fehim Efendi**'nin mahdûm-ı mükerremleridir. Velâdetleri İstanbul'da **Aksaray** civarında Ebe Kadın Mahallesi'nde vâki hâne-i pederde 1184/1770 senesi Recep ayının ilk Cuma gecesi ki -Regâib gecesi demek olur-seher vakti vâki olmuştur. Ve 1188/1774 senesi dört yaşında bed-i besmele-i şerifle mektebe devama başlamış, teallüm-i kırâat-i Kur'ân-ı Kerim [4] ve tecvîdi, fıtrî olan zekâ ve fetâneti sebebiyle az zamanda tahsil ederek hıfz-ı Kur'an-ı Kerim'e ibtidâ ve 1193/1779 senesinde ikmâl-i hıfz ile dokuz yaşında iken o vakitte Şeyhümeşâyihü'l- Kurrâ Yusufzâde **el-Hac Hafız Salih Efendi** huzurunda ve yedi saatte tamam-ı Kur'an-ı Kerîmi kıraatle hatim ederek hâfızu'l-Kur'an olmuştur. Bu pek az kimselerde vukû bulan havârıktandır.

Bundan sonra taallüm-i ulûma rağbetle Fatih Sultan Camii'nde tedrîs-i ulûm eden fuzelâ-yı asırdan ders vekili **Kastamonulu Ömer Efendi**'den ilm-i sarfa başlayarak ulûm-ı aliye tahsiliyle meşgul olduğu esnada, peder-i âlîleri irtihal-i dâr-ı bekâ etmiştir. Hz. Üstad cibilleten tecerrüd ve zühde mail, tahsîl-i meâlîde sa'ye mâni ve hâil olabilecek alâyık ve avânikten müçtenib olunduğu cihetle, pederinin emvâl-i metrûkesinden kendisine isabet edecek hisse-i mîrası, verese-i sâire-

ye terk ile terekeyi vad-ı yed etmeyip medrese âleminde mütevekkilen alellâh tahsilde devam buyurmuştur.

Bade ikmâl-i tahsilde zühden sülûk-i müderrisîn-i muvazzafaya girmeyip, Eyüp civarında bulunan Zal Mahmud Paşa Medresesi'nde bir hücrede ikamet buyurmuş ve bu müddet zarfında meşahir-i ulemâ-i hadîsten **Konevî Ali Efendi**'den ilm-i usûl-i hadîs okumuş, ve *Sahihü'l-Buhari*'yi istimâ etmiş, ve fuzelâyı zamandan meşhur **Kurusbılı [5] Es'ad Efendi**'den ilm-i tefsir ve bilhassa Kadı Beyzâvî'nin *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*'ini okumuş ve o asırda Eyüp civarında bulunan İdris Köşkü nam mahalde vâki Hâtûniye Tekkesi şeyhi tarîkat-i aliyye-i Nakşibendiye'den câmi-i ilm u irfân, zübdetü'l-ulemâi'l-ârifin Ahıshavî Hoca Selim Efendi hazretlerinden bazı furû-ı ilm u fünûn-ı âliyeyi ahz ve telakkî ile bi'l-istikmâl icâzet almıştır.

Bundan sonra Bursa'ya azimetle Hoca Selim Efendi hazretlerinin tarîkaten şeyhi olan vâris-i ulûm-ı zâhire vü bâtıne ve vâsıl-ı maârif-i hakâyık-ı ledünnî **Bursevî Hoca Muhammed Emin Efendi** hazretlerinin hizmet-i dâire-i irâdetlerine girmişlerdir. (Bu, müşarunileyh Hoca Selim Efendi hazretlerinin tavsiye ve delâletleriyle olsa gerektir.) Hayli müddet şeyh-i müşarunileyhin hizmet ve sohbetlerinde bulunup dergâhta imâmet vazifesini îfâ etmiştir.

Hoca Hüsameddin Efendi hazretleri havâce-i müşârunileyh ile ibtidâ-i mülâkâtında ismini sorduğu zaman "Hasan b. Mehmed b. Hasan" cevabını vermesi üzerine Hoca Emin Efendi Hazretleri *"Ani'l-Haseni an ebi'l-Haseni an ceddi'l-Hasan; inne ahsene'l-Haseni el-huluku'l-hasen"* hadîs-i şerîfini okuyarak *"mahlasın Hüsameddin olsun"* buyurduklarını bizzat hikâye buyurmuşlardır.[6]

İşte bu hizmet esnasında tarîkat-ı Nakşibendiye üzere sülûk ederek usûl ve furu-ı tarîk-ı Hacegânı ahz ve ulum u maârif-i bâtıneyi telakkî etmişlerdir. 1226/1811 senesinde Bursevî Mehmed Emin Efendi hazretlerinin irtihal-i dâr-ı bekâ buyurmaları üzerine İstanbul'a avdetle, müşârun ileyhin emri ve işareti veçhile Eyüp'de Hâtûniye Tekkesi Şeyhi Hoca Selim Efendi hazretlerinin sohbetlerine dâhil olarak dergâh-ı mezkûrda ikametle, müşârun ileyhden lisân-ı Fârisi'yi taallüm ve hazret-i Şeyh-i-Ekber'in *Fusûsu'l-Hikem*'ini okumuşlar ve *Mesnevi Şerif* okumakta iken 1227/1812 senesinde Hoca Selim Efendi hazretleri de âlem-i bekâya rihlet buyurmuşlardır.

Müşârun ileyhin irtihâlini mütaâkip bir mübeşşerede sâhib-i kitâb-ı Mesnevî ve serîr-ârâyı cihân-ı manevî Hazreti Hüdâvendigâr (ks.) taraf-ı âlîlerinden *Mesnevi Şerif* okutmaları emir ve o babda izin ve icâzet buyurulması üzerine Yenikapı haricinde Kutbu'l-ârifin Hazreti *Merkez Efendi Dergâh-ı şerîfi*'ne nakil buyurarak dergâh-ı mezkûrda *Mesnevi Şerif* kıraatine başlamışlar, bir ve ikinci ciltleri hatim edilmiş ve bu vesilelerle ziyâfetler tertip edilerek dualar olunmuştur.

1239/1823 senesinde dergâh-ı şerîf **Şeyhi Mesûd Efendi**'nin vefatı üzerine Ho-

ca Hüsam Efendi Kocamustafapaşa [7] Dergâh-ı Şerîfine nakl ederek üçüncü cilde başlamışlardır. Cuma günleri, Cuma'dan önce takrîr buyurarak 1247/1831 senesinde kitab-ı celîli itmâm u ikmâl etmişler ve adetleri veçhile tertib-i ziyâfetle ulemâ u meşâyih vesâir med'ûbun huzurlarıyla Murad Molla Dergâhı şerîfi şeyhi Mesnevîhân-ı Şehîr Şeyh Muhammed Murad Efendi dua etmişlerdir. Bu, üstadın Mesnevî Şerîfi birinci hatmidir.

1247/1831 tarihinde sülale-i hazret-i Abdulkadir'den ve kendi terbiye kerdesi olan muhibbânından tüccarbaşı Hacı Mahmud Efendi ile Hicaz'a azimetle Hac vazifesini îfa etti. İstanbul'a dönüşte kendi telâmizinden ve tarîkat-i Sünbüliyye'den Şeyh Mehmed Sûfi Efendi'nin meşîhat ettiği Kale civarında vâki Hacı Evhadüddin Dergâhı'na nüzûl ile dergâh-ı mezkûrda bir zaman itikâf buyurmuş olan Şeyhülârifin Niyâzî Mısri'nin ikâmet buyurdukları hücre-i şerîfede sâkin olarak 1248/1832 senesi Şevval'in dokuzuncu günü âdetleri vecihle Cuma namazından önce Mesnevî Şerif takririne başlamıştır. Pazartesi günleri ikindi namazından sonra *Tefsîr-i Kadı Beydâvî* ve Salı geceleri *Buhârî Şerif* kıraat buyurdukları gibi [8] *Mesâbîh-i Şerîf, Şir'atü'l-İslam, Delâilü'l-Hayrât* gibi eserleri de tedris buyururlarmış.

1266/1849 senesinde Mesnevî şerifi ikinci defa olarak hatim buyurmuşlar, âdetleri üzere cemiyetle dua olunmuş ve dergâh-ı mezkûrda ikametleri esnasında *Tefsîr-i Kadı Beydâvî* ve *Mesâbîh-i şerîf* hatimlere de vâki olmuştur.

1267/1850 senesinde Hâtûniye Dergâhı'na nakil buyurarak âhir ömr-i şeriflerine kadar dergâhta ikâmet buyurmuşlar, itiyatları üzere tekrar Cuma günleri namazdan önce Mesnevî kıraatine başlamışlardır. Salı gecesi Buhari şerif, Çarşamba ve Perşembe geceleri tefsir dersine devam buyurulmuş ve *Tefsîr-i Kadı Beyzâvî* ve *Buhari Şerif* iki defa hatim edilmiştir. Buharî hatminden sonra İmam Suyûtî'nin *Camiu's-Sağîr*'ine ve tekrâren *Beydâvî Tefsiri*'ne başlanılmıştır.

Hâtuniye Dergâhına Sebeb-i Nakilleri

Bu babda fakirin mûtemedi aleyh bazı zevâttan mesmûum olduğuna göre, Hacı Evhad Tekkesinden Hâtûniye dergâhına sebeb-i nakilleri Hazret-i Üstadın celâlet, şân, salâh, ilm u irfanı şayî [9] olup nihayet **Sultan Abdulmecid Han** hazretlerinin de sem'ine vâsıl olmakla, meclisinde bulunup teberrük etmek arzu buyurmuşlar ise de Hacı Evhadüddin Tekkesi Camii'nde Mahfel-i Hümâyûn olmadığı arz edilmesi üzerine, Dergâh-ı Şerif ile caminin tamiri ve Mahfel-i Hümâyûn ilâve edilmesine irâde-i seniyye sudûr etmiş. Ancak bunlar hazret-i üstâttan gizli tutularak camiinin tamire muhtaç olması sebebiyle tamir-i istidâ edilmesi için dergâhın şeyhi Hacı Sûfi Efendi istidâ etmiş, müşârun ileyh de müsaade etmiş ve başlanmış. Tamir ve inşaatın sonlarında bir gün Hoca hazretleri Hacı Sûfî Efendi'ye: *"Sûfî bu tamîr ne kadar uzadı ? Hâlâ bitmedi mi?"* deyince Sûfî Efendi de

"tamir tamam oldu efendim, boyandı" demiş. Hadi gidelim bakalım nasıl olmuş diyerek Camii'ye gitmişler. Beğenmiş lakin Mahfel-i Hümâyun nazarına tesadüf etmesi üzerine istiğrabla: *"Bu nedir?"* Efendi demiş. Sûfî Efendi şaşırmış *"Efendim tamîr olunan camilere Mahfel-i Humâyûn inşâsı, irâde-i seniyye iktizâsı imiş de Evkaf-ı Hümâyûn Nâzırı burada mahfel yapılmasını emretmiş. Onun için yaptılar"* demiş. Hazret-i Üstad *"Ha anlaşıldı"* diyerek hücresine dönüp hizmetinde olan **Mustafa Efendi**'ye *"Mustafa şu pılı-pırtıyı topla"* emrini vererek hemen Hâtûniye Tekkesi'ne nakil ile şu belâ-yı mânevîden firar etmiş.[10]

Lâkin Şeyh Mustafa Vahyî Efendi eserinde Şeyh Efendi'nin Hâtûniye Dergâhına nakillerini şu şekilde anlatıyor.

"Dergâh-ı mezkûru 1256/1840 senesinde müceddeden âbâ u ihyâ ve bu muharrir-i fakire tevcîh ve ihsan buyurmuş olduklarından 1267/1850 senesinde lütfen ve keremen dergâh-ı şerîfin cami-i şerîfinde üçüncü defa olarak Cuma günleri sabah Mesnevî derslerine mübaşeret i.a." diyerek sebebini zikretmeden bırakıyor. Bu belki bir ihtiraza mebnîdir.

İsmi geçen âsârı okudukları 1270/1853 senesi Muharrem'in on'unda zâhiren gözlerinde hiçbir ârıza yok iken, kuvve-i bâsıraları müşâhede-i suver-i ekvândan kalmış, Allahü Tealâ şöyle buyuruyor: *"İza ahaztü kerîmetey abdin fi'd-dünya, lem yekün lehü cüz'ün mdî ille'l-Cenne"* (kulumun Dünya da gözlerini aldığımda, katımdaki karşılığı ancak cennettir.) hadîs-i kudsîsi ile mübeşşerinden olduğu tahakkuk etmiş. Iyadetine gelen asdikâ-i müntesibîn ve muhibbânı, tedavi için müsaadelerini rica ettiklerinde *hacet yok* buyurmuşlarmış. Ve hiçbir gün de teessür âsarı kendilerinden his olunmamış.[11] Bilakis kavlen ve fiilen tahdîs-i nîmete delâlet eder hâlât görülmüş. Bu cümleden pederim müşarun ileyhin pek metin bir muhîb ve mûtekıd-i sâdık-ı olmakla bu ibtilâlarını işittiği anda bir ay ıyâdet-i ziyâretlerine koşmuş, huzuruna girip ellerini öptükten sonra müsaadeleriyle oturmuş. Sohbet esnâsında pederim merhûmun berâ-yı tesliyet vâki olan sözlerinden müteessir ve mükedder olduğunu anlamışlar *"Ha Muhtar yok yok! Müteessir olma! Ayol doksan yıldır görüyor, artık kör olur ya, yorulmaz mı?"* buyurduklarını merhumdan işitmiştim.

Cümle-i kemâlât ve kuvve-i kudsiyelerine bürhân-ı celîl ve celîdir ki ber mûtad okunan dersler tatile, hiç olmazsa biraz zaman bile te'hîre uğramamış, kemâ fi's-sâbık eyyâm ve leyâli-i mahsûsalarında takrîr buyurulmuştur. Ancak ibârâtı hâdim-i hâs ve tilmizi sâlifü'z-zikr Şeyh Mustafa Vahyî Efendi kıraat eder ve hazreti üstâd okunan ibârâtı kemâl-i selâset ve vuzuhla mufassalan ve mükemmelen takrîr buyururlarmış. Belki kable'l ibtilâ daha mükemmel ve daha güzel. Böylece on sene müddet neşr-i ilim ve mârifetle talibîn-i müsta'dîni feyz- ü zülâl ilm u irfanlarından seyr-yâb ederek hakâyık-ı kitâb u sünnet ve dakâyık-ı ahkâm-ı şerîat u âdâb-ı ubûdiyeti ta'lîm ile tarîk-i hakka delâlet buyurmuşlardır.

Böylece 1280/1863 senesine kadar muammer olarak sene-i mezkûrede mîzâç-ı şerîflerine inhirâf târî olmuş ise de, bir müddet metânet ve azîmet tarîkını iltizamla derslere devam buyurmuşlardır. Validem merhumdan mesmûumdur ki; hastalıkları esnasında ve son zamanlarında bir Salı gecesi -ki *Camiu's-Sağîr* dersine mahsus idi- hazreti üstadda zuuf ve ızdırabı artmış olduğu cihetle dergâh-ı şerîfin camiine çıkamadılar. Bi'z-zarûre dairedeki büyük meydan odasına seccadeler serilmesiyle namaz orada kılındı. Ba'des-salât, hazreti üstâdı koltuklarına girerek rahle-i şerîfesine getirip oturttular. Müşârun ileyh ızdırabından iki kollarını rahlenin üzerinde, iki kollarını birbiri üzerine koyup mübarek başlarını da kolları üzerine koydular. Ve hafîf hafîf inledikleri his olunuyordu. Ber mutad aşr-ı şerîf tilâvet edildi. Hitamında başlarını kaldırarak kemâl-i kuvvet ve metânet ile ve hal-i sıhhatlerindeki gibi muhîb sesleriyle istiâze u besmele-i şerîfe ve hamdeleden sonra kâriye; *"oku"* buyurdular. Kâri de hadîs-i şerîfi kıraat etti. Kemâ-kân takrîre başladı ki sıhhat ve afiyetleri zamanında da öyle idi. Nihayet ders-i şerîf tamam oldu. Ber mu'tât *Salât-ı ümmiye*'ye başladı. Başlarını yine kolları üstünde rahlenin üzerine koydular ve inlemeye başladılar. İşte bu ders, hadîsten son ders oldu.[13] Bu derste son hadîs-i şerîfte *"selâsün min külli şehrin ve Ramazânü ilâ Ramazâne fehâzâ sıyâmu'd-dehri küllih"*; Müslüm, Ebû Dâvud, Nesâî an ebî Katâde hadîs-i Nebevîsi idi. Tefsîr-i şerîften Sûre-i Mü'minîn'de kavluhü teâlâ *"Em tes'elhüm haracen, fe harâcü rabbike hayrun ve hüve hayru'r-Razıkîn* ve inneke leted'ûhüm ilâ sırâtın- müstekîm"* ayetleri de son takrîr ve tefsir buyurdukları ayetlerdir. Mesnevî şeriften de üçüncü defasında son dersin altıncı cildin evailinde "Temsîl harîs ber dünyâ be mûrî" ilh.

Mesnevî

Müşterî gerçi kiset u bâr dost, da'vet-i dîn kon ki da'vet var dost
Bâz pürân kon hamâm-ı rûh kîr, dürere da'vet-i tarîk nûh kîr,
Hidmetî mî kon ber ây-i gerd kâr, bâ kabûl-i vird halakânnet çe kâr.

Beyt-i şerîfleri son dersin ahiri vâki olmuştur. Bundan sonra hastalığı şiddetlenmiş ve bedeni zayıflamış olmakla pek az bir zaman dersler okunamamıştır.

Şeyh Mustafa Vahyî Efendi mezkûr eser-i muhtasarında diyor ki; "Dâr-ı bekâya teşriflerinden bir kaç gün evvel *(utlubü'l-ilme mine'l-mehdi ila'l-lahd)* hadîs-i şerîfini kıraat buyurup (doksan altı yaşına kadar ta'lîm ve taallüm ile meşgul ve iş bu hadîs-i şerîfin sırrına mazhar olundu. İnşaallahü Teâlâ diye buyurdular) (ks.) Bu suretle 1280/1863 sene-i hicriyesi şehr-i Ramazân-ı gufrân nihayete erdi. Leyle-i mübâreke-i îd-i fıtırda ba'de'l-gurûb saat dörtte mürg-u kudsî rûhu pür-fütûh şerifleri üç âsmân pervâz eyledi. Leyle-i îd-i fıtır zât-ı şerîfleri için rûz-ı rûşen îd-i visâle inkılâb etti. Ve derhal İstanbul'un her tarafına yayıldı.

Ertesi gün ki Ramazan bayramının ilk günü idi- gasl ve tekfînden sonra uzak yakın her taraftan nâsın kibârı ve sıgârı fevc fevc gelerek binlerce halkın huzuruyla, naaş-i mübâreği başlar üzerinde Eyüp Camii'ne nakl olunup ikindi namazından sonra müvâcehe-i Hazret-i Hâlid'de dua ve tezkiye edildiği esnada halk ağlaya ağlaya an samîmi'l-kalp cehren evliyâullahtan olduğuna şehâdet edilir ve sonradan gelenlerle cemaat bir misli daha arttığından hasıl olan izdiham sebebiyle camiden ta dergâh-ı şerîfe kadar olan yollar dolmuştu. Validem merhum *"izdihamdan tâbût-ı şerîfi hâmil olanlar yürüyemiyordu. Binâenaleyh naaş-i şerîfi camiden dergâha kadar elden ele verilerek nakl olundu"* demişti. Umûmen turuk-u âliye meşâyih ve dervîşânı ve muhibbânı fevc fevc zikr u tehlîl ediyor, münâcaat, nuut ve kasâid okunuyor ve huzzâr ağlaşıyor. Cenaze böylece ancak gurûb-ı şemse [15] bir saat kala medfen-i âlîleri bulunan dergâh-ı şerîfe îsâl olunabildi. Ve tedrîs ile tenvîr ü ihyâ buyurdukları cami-i şerîfin şarkında vâki minaresi ittisalinde hazırlanan lahd-i şerîfe -ki hoca ve üstad-ı muhteremi Hoca Selim Efendi hazretlerinin kabr-i şerifleri kurbündedir- defn olundu.

Definden sonra Eyüp civarında bulunan Şeyh Murad Buhârî Dergâhı şerîfi şeyhi ulemâ-yı a'lâmdan Buhârîhân-ı Şehîr ve şeyhü'l- meşâyih **Feyzullah Efendi** dua etti. Ve hazreti Hoca müşârunileyhin şâkird-i hâssı ve mümtazı Yenikapı Mevlevîhânesi seccadenişîn-i üstâd-ı ekremim **Şeyh Osman Salahaddin** Efendi hazretleri de meşâyih-i sûfiyenin âdâb-ı haseneleri üzere kabr-i şerîf etrafında biraz zikir ederek gülbank-ı evliyaullahı ref u âsmân u cân buyurup müşarunileyhi rahmet-i kerîm-i müteâle tevdi ettiler. Rahmetullahi aleyh (ks.) *Ve eâde aleynâ min berekât-ı himem-i rûhâniyyetihi. Amîn.*

Te'lîf-i âsâra pek rağbet buyurmamışlardı. Binâenaleyh üç adet eserleri olduğunu **Mustafa Vahyî Efendi** eser-i muhtasarında beyân ile *"bunlar müşârunileyhin hattı dest-i aliyeleriyle nezdimde mahfuzdur"* diyor. Biz o nüshaları görmedik, bilemiyorum ki el-ân dergâh-ı şerîfte mahfûzan mevcut mudur?. Bunlardan biri *Mesnevî şerîf*'in beyt-i evveli yani (bişnev ez-ney çün şikâyet mî koned - Ez cüdâhâ hikâyet mî koned) beyti üzerine bazı hakâyık u dakâyıkı muhtevî bir risâle-i şerîfe ile *Sahîh-i Buhârî şerîf* üzerine yazdıkları gâyet vâzıh, *şerh-i latîf-i Arabî*dir. Ancak itmâm edilemeyip on beş cüzü yazılabilmiştir. Zannederim ki gözlerine târî olan ârıza sebebiyle ikmâl olunamamıştır. Diğeri de İmam Tirmîzi'nin cem ettiği *Şemâil-i Şerîfe-i Nebeviye* tercümesidir. Bu eser iki defa Mısır'da tab olunmuştur.

Eser-i mezkûr herkesin faydalanması için açık ve belîğ bir Türkçe ile yazılmış âdetâ bir şerhdir. Bir şerh ki erbâb-ı vukûf dikkat ederse görür ki, kâffe-i şürrâhın akvâlini gayet latîf ve vecîz bir sûrette câmi' ve müfîd bir kitâb-ı celîdir ki bu cemiyette bir misli daha yazılamaz. Terceme olursa da böyle câmi' olamaz.

Cenâb-ı üstâd büzürk-vârın irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurdukları Cennetmekân **Sultan Abdulazîz Hân**'ın mesmûu olduk ta müşârunileyhe hüsn-ü teveccühe ve

itikâdına mebnî kabr-i şerîfi etrafına bir mermer çerçeveli sed ve üzerine baş ve ayak taraflarına iki mermer sütun ve güzel bir şebeke vaz olunup baş sütununa: *"Yâ hû; Lâ ilâhe illallah, Muhammedü'r-Rasûlüllah, hâzâ kabri Mesnevîhân Hâce Hasan Hüsâmeddin es-Sıddîkî (ks.) el-âlî 1280/1863 fî"* yazılmıştır.[17] Ve hâlâ kabr-i şerîflerinde bir heybet-i nûrâniyyeti meşhurdur. Zâirin kalbinde bir neşve-i mâneviyye ve inşirâh südûr ve inbisât-ı rûhâniyye ihdâs eder.

Hazretin irtihalinden sonra Mesnevî dersini tilmîzi ve otuz iki sene mütemâdiyen hizmetinde ömrünü bezletmiş olan sâlifü'z-zikr Şeyh Mustafa Vahyî Efendi ber-mûtâd Cuma günleri okunarak idâme ettirdiği gibi özel gecelerde dahî tefsîr ve hadîs derslerine devam ederdi. Bu cihetle müşarunileyh de Hoca Mustafa Vahyî Efendi namını alarak umûmun teveccüh ve ihtirâmına nail olmuştu. Vaktâ ki haccı Hicaz'a azîmetinde Medîne-i Münevvere'de irtihâl ile Bakî-i şerîfte kubbe-i ehl-i beytin ayağı ucunda defnolundu. Dergâh'ta da rahle-i havâce-i muhterem-i mukarrerden hâlî kaldı. Rahmetullahi aley, rahmeten vasia.

Fasl

Hazret-i üstâd-ı âzam orta boylu, kaviyyü'l bünye, ra's-i şerîfleri büyücek, hafifçe kırmızıya meyyâl buğday renkli ve ak sakallı, sevimli olmakla beraber mühîb, omuzları arası genişçe olmakla beraber kemiklice olup vücudunda semen olmadığı halde zaîf ve nahîf ve nârin de değildi. Hasılı bedeni de bâtını gibi kavî ve metîn bir racül-ü kâmildi. Bilen bilmeyen her kim görürse bilâ ihtiyar ta'zîm eder, seve seve elini öperdi. Yaşlı olduğu halde âmâ olduktan sonra bile eline âsâ almazdı. Uzak yakın her nereye giderse yürüyerek gider, arabaya hiç binmez, hayvana da binmezdi. Hacı Evhad Tekyesi'nde ikâmet buyurduğu esnada Hocası **Selim Efendi**'yi sık sık ziyaret eder, **Yedikule**'den **Eyüb**'e ve **Gümüşsuyu**'na kadar yürüyerek gelir ve avdet ederdi. O zaman da yetmiş yaşını mütecâvizdi. Bu kuvvet kendilerinde sünen-i seniyye-i Muhammediye'ye tevfîkan hıfzu's-sıhhaya riâyet ettiğinden asla şüphe yoktur.

Mutedil yer, içer, her gün et yemez, haftada bir, nihayet iki defa et yer, sâir zamanlar da sebze ve başka şeylerle iktifâ edermiş. "İstidrat"- Et yemek hakkında *(Et gıda olduğu gibi devâdır da!.. Zaman olur ki, tabip hasta bir kimseye ilaç olarak et yemeyi tavsiye eder, belki o zaman onun yerine kâim olacak başka bir devâ yoktur. Ancak ettir. Halbuki hasta daima et yemekle ona tabîat-ı sâniye olmuş olduğundan oun için etten muntazar olan fâide hâsıl olmaz. Binaenaleyh eti seyrek yemeli, âdet etmemeli.)* buyurdukları bazı havâss-ı mensûbîninden işitilmiştir. İşte sünnet-i Nebeviye ve sünnet-i Sahabe de buydu. Nitekim Kütüb-ü Hadîs'te görülür bu sûrette geçimleri sebebiyle mîzaçları daima i'tidâl üzere [19] bulunduğundan vücutlarında hastalık pek seyrek belki nadiren vâki olurdu.

(Meşhûd-ı fakîri): Âhir vakitlerinde idi. Bir gün Eyüp çarşısında bulunmuştum. Hazret-i havâce dergâhtan Eyüp Camii şerîfine azîmet buyuruyorlardı ve sı-

cak bir gündü. Cübbesini çıkarmış, hizmetinde can-sipâre olup, daima yanından ayrılmayan bende-i sâdık-ı hâssı Derviş Muhammed'in koluna ve destarlı sikke-i şerîfi de eline vermiş, başında beyaz bir takye, etekleri mesnûn olduğu halde yarısına kadar bir beyaz entâri ile, kolları sıvalı, sol elini derviş mûmâ ileyhin sağ kolu üzerine koymuş ağır ağır fakat metin adımlarla, cami-i şerîfe doğru mühîb bir halde yürüyorlardı. Herkes hürmetle çekilip, ihtiram-kârâne yol veriyordu. Küçük olduğum için yaklaşarak ellerini öpmeye cesaret edemedim. Ancak tüylerim ürpermiş olduğum halde gözümden gâib oluncaya kadar samîmî bir his, muhabbet ve ta'zîm ile nazarımı o heykel-i kudsi-i nûrânîden ayıramadım. Huzûrunda bed-i besmele-i şerîf ve ni'metine nâiliyetim gününden sonra bu ikinci görüşümdür. Bu esnada sinn-i şerîfleri doksan beş olduğu halde kadem-i mübâreklerinde inhinâ yoktu. Ancak omuzunda pek az bir şey görülüyordu. (ks.) [20]

Fasl

Hazret-i müşârun ileyh zühd, verâ ve takvâda zamanının ferîdi ve asrının vahîdi olduğu, yetişme dönemi ve ilim tahsîli bölümünde işâret olunduğu üzere, peder-i âlîleri Bâb-ı âlîde 1180/1766 tarihlerinde dahiliye kalemi ser-halîfeliği gibi o vaktin Bâb-ı âlîce mühim bir mevkiini ihrâz etmiş ricâlden olduğu halde, hâne-i pederde rahatça oturup tahsîl-i ilmi mümkün iken, garîbü'd-diyâr talebe-i ulûm gibi medrese hayatını şefkat-i pedere tercih etmesiyle sabit olur. Bundan sonra tahsil esnasında pederlerinin irtihaliyle hâssa-i mîrâsını verese-i sâireye bırakarak, terekeye vad-ı yed etmemesi, her zâhide âsân olan bir hâlet değildir. Husûsan hâl-i şebâbında farz edelim ki pederinin nakdi ferevân olmasın. Ricâl-i devletin o zamanki debdebe ve ihtişâmı nazar-ı itibâra alınırsa eşya ve emtia–ı beytiye oldukça mühim bir yekûna bâliğ olacağı vâreste-i iştibâhtır.

Bu bidâyetinde ve gençliğinde ve o ân-ı tahsîlindeki hâlidir. İkmâl-i tahsîl ile izn-i icâzetten sonra da emsâli gibi tâlib-i ruûs olup sülûk-ü müderrisîne dâhil olarak tarîk-i ilmiyede sa'y ile yükselerek bir mevki-i mühim sahibi olmak pek kolay iken ona da rağbet etmeyip, meâl-i kemâlât-ı insâniyye ve hakâyık-ı ulûm-ı dîniyeye iştiyâktan, ilm-i usûl-i tefsîr ve hadîste ihtisâs emeliyle an-kâm-ı tahsilde ikâmet ettiği *Fâtih Medresesi*'ni izdiham sebebiyle firâğ-ı tâm-ı hâtıra mani olacağı mülâhazasıyla terk edip Eyüp'te vâki *Zâl Mahmud Paşa Medresesi*'nde bir hücreye nakl ile garîbâne ihtiyâr-ı uzlet etmesi, zühd ve takvâda sıdk u sebât ve metânetine bir bürhân-ı celîdir. İşte bu hengâmda ilm-i usûl-i hadîste bir mütehassıs-ı mütebahhir olan Konevî Ali Efendi hazretlerinden *İlm-i Usûl-i Hadîs* okumakla berâber *Sahîh-i Buhârî*'yi istimâ ve telakkî etmiş ve ilm-i tefsîrde mümtâzü'l-enâm olan fâdıl Kurusbılı **Es'ad Efendi** hazretlerinden de ilm-i tefsîr ve bilhassa **Tefsîr-i Kadı Beydâvî**'yi kemâl-i tedkîk ve ta'mîk ile okumuş ve bu arada bir taraftan da sâbiku'z-zikr **Hâtûniye** şeyhi **Hoca Selim Efendi** hazretlerinden ulûm-ı aliye ve âliyeden bazı furû-ı mühimmeyi ahz ve telâkkî ile bi'l-istikmâl tekrar ahz ve icazet-

le tekemmül etmiştir. Bu anda taayyüş ve imrâr-ı hayatları son derece sabır ve kanaatle pek mücâhedâne olmuştur. Düşünülürse küberâdan bir zâtın sulbünden gelerek nâz ve naîm içinde doğup büyümüş bir gencin bu hali bi'l-ihtiyâr iltizâm etmesi fıtrî olan ulviyyet u nezâhet ve kudsiyetinden başka bir şey ifade etmez. İşte müşârunileyh doksan altı seneye bâliğ olan ömrünü bu suretle ya bir medrese odasında, yahut bir dergâh hücresinde mücerred olarak geçirmiştir.[22]

Uhdesine hiçbir cihet ve vazifeli ders ve va'z u tezkîr u meşîhat, adem-i rağbet u kabulüne mebnî tevcîh olunmamış, binâenaleyh nâm-ı âlîleri devâir-i devlet ve dâire-i evkâf defâtirinden hiçbir deftere, her ne suretle olursa olsun yazılmamış, âhir ömrüne kadar bütün tedrîs ve mevâiz u irşâdâtından dolayı bir kimseden ücret ve vazîfe almayıp hemen hasbeten lillah okumuş ve okutmuş ve halkı dînen ve ahlâken ve amelen tarîk-i hak u salah ve istikâmete li vechillahi teâlâ delâletine irşâd etmiştir. Bazı meşâhir gibi velev maslahaten olsun umûr-ı dünyeviye ve siyasiye içinde de bir lahza bile bulunmamıştır. (ks.)

Fasl

Ahlâk u âdât, muâmelât, mecâlis-i sohbet ve muâşereti de tekellüfsüz olup tasannudan hâlî ve hiçbir muamelesi yapmacık olamayıp ciddî, riya ve müdârâttan ârî idi. Şöyle ki:

Ekser evkâtı, beytûtet ettiği hücresinde geçirmekle beraber vakt-i meydan odasına da rağbetle herkesle görüşür, tekellüfsüzce sohbet ve herkese müsâvât üzere muamele eder, meclisinde hazretin hiçbir hâlinden huzzâr sıkılmaz, herkes münşerih ve münbasit olarak sohbetinden telezzüzle müstefid olurlardı. Bazen kendilerinden latîfe ve hudûd-ı sünnet dahilinde mîzah da görülürdü. Serbest söyler, kimseden çekinmezlerdi. Hatta bu halin bazen [23] ve husûsan Mesnevî dersinde de vâki olduğunu pederimden vesâir mevsûku'l-kelim zevâttan işitmişimdir. Ez-ân bir Cuma günü *Mesnevî şerîf* dersinde bazı huzzârın pek câmidâne ve kesâletle istimaları üzerine hâdim-i hâssı Derviş Mehmed ber-mu'tâd hazreti üstadın tam muvâcehesinde bulunduğu cihetle mumâ ileyhe hitâben *"Derviş Mehmed bilirim anlamazsın, lakin böyle cemâd gibi durma! Nutkum tutuluyor, herif anlamıyorsan da hiç olmazsa başını sallayıver"* buyurmuşlar, *huzzâr* da kendilerini toplayıvermiş. Bu böylece latîfe ve mîzah tarzında tenbîh olup bazen de sarâhaten tekdîrler dahi vâki olurmuş. Bu muamelede sığâr u kibâr müsâvî imiş. Misâl "Muhibbân-ı hâliselerinden ve her Cuma günü *Mesnevî şerîf* dersine devam eden ismi ve şahsı fakirce malûm olup tasrihe lüzum görmediğim kudemâ-yı vüzera-yı devlet-i aliyeden bir paşa her nedense biraz geç kalmış, ders-i şerîf takrîri esnâsında gelmiş, Cuma girdiği zaman yine her vakit oturduğu yere geçmek üzere halkın omuzlarından atlamağa başlamış, Hazret-i üstâdın mühîb bir sadâ ile: *"Be adam bu gün de oraya oturuver ölmezsin ya!"* buyurdukları mütevâtirdir. Ancak dikkat edilecek şey, üstâd-ı azamın ğıllu-ğış ve

her gûne garezden ârî olan hâlidir ki bu muamelelerinden kibâr u sığar hiç kimse incinmez ve müteessir olup ta [24] hazret hakkında perverde ettiği ihlâs u muhabbetine halel gelmezdi. Nitekim Paşa-yı müşârun ileyh kemâ kân *Mesnevî şerîf*dersine bir hafta bile fâsıla vermeyerek devam etmişlerdir.

Bazen Hazreti üstâdın bu gûne muamelelerinden keşf-i zamâir buyurdukları da anlaşılıyor. Bu babda müşârun ileyh, en mümtâz ekmel telâmizinden üstâd-ı ekrem ve şeyh-i muhteremim Yenikapı Mevlevîhânesi âlim, ârif-i âgâh-ı dil Şeyh Osman Selahaddin Efendi hazretlerinden bizzat lisân-ı âlîlerinden mesmûum olan bir vakayı burada yazıyorum. Şöyle ki:

Müşârun ileyh hazretleri huzûrunda bulunduğum bir gece esnâ-yı sohbette hazret-i üstâdın ilm u irfânından husûsan *Mesnevî şerîf*teki fehim ve hazâkat ve kemâlinden bahs buyurdukları sırada buyurdular ki; *Mesnevî şerîf* dersine devamım esnada bir Cuma gecesi ertesi günkü derse bakıyordum. Bir beyti mâkabline rabt edemedim. Pek çok it'âb-ı zihn ettim. Ve her ne tarîk ve sûrette düşündümse de hiç bir veçhe rabt u münâsebet bulamadım. Âciz olarak; yarın Hoca Efendi Hazretleri bakalım nasıl rabt edecekler diye kitabı kapadım. Ertesi günü derse gittim. Esnâ-yı derste nihâyet o beyt-i şerîfin takrîrine sıra geldi. Ben de gönlümden şunu dikkatlice dinleyerek zabt edeyim de Mesnevî okuttuğum vakit ben de [25] öyle rabt edeyim diyordum. Beyt okundu. Hazret-i üstâd mûciz bir sûrette ve latîf ta'bîrât ile pek kolay ve pek münâsip bir veçhe ile beyti mâkabline rabt ile takrîr buyurdu. Ben de mutmain oldum ve kalben bunu zabt ederek unutmasam diyordum. Takrîr tamamında bana teveccüh ederek *"bak artık düşün sen yapabilir misin?"* buyurdular, sıkıldım dediler (ks.) Bu keşf-i zamîr değil de nedir?

Meclisinde tevkîr ve ihtirâma halel vermeyerek herkes serbest söyler ve bazı hikâyât-ı latîfe nakliyle Hazret-i Üstâdı eğlendirirler hatta güldürürler imiş. Bu sûretle Hazret-i müşârun ileyh biraz gönlünü ve zihnini dinlendirir istirâhat buyururlarmış.

Gayet sehî ve kerîmü'l-hulk, indinde sîm u zer u hâk müsâvî, hiçbir vakit âtî için bir ihtiyat etmez, hakkından başka bir şey düşünmez, her manasıyla bir abdu mahz-ı mütevekkil oldukları kâffe-i ahvâl u ef'âl u akvâlinden zâhir ve nümâyândır.

Hiçbir halinde bir gûne tekellüf yoktu. Ve hiçbir sûretle velev muktezâ-yı mevki olsun şeyhâne ve zâhidâne bir tavrı görülmemiştir. Âhad-ı nâstan bir kimse imiş gibi görünür, hiçbir hâliyle temeyyüz etmezlerdi.

Kıssa: "Taşradan gelmiş meşâyih-i Hâlidiye'den bir zât [26] Hazret-i üstâdın şöhretine mebnî bir gün ziyâretine gelmiş. Selâm ve musâfahadan sonra Hoca Hazretleri'nin karşısına oturmuş. Merhaba ve istifsâr-i hâl ü hatırdan sonra zevâhir-i hâl ve kâle bakmış, gönlünden *"söylenilen gibi değilmiş bayağı bir âdem, kavsara sepeti gibi bom boş"* demiş bir de kalben bâtınını teftîş etmek, yahut bir tasarruf-u kalbî ile Hazret-i üstâda kendini göstermek istemiş olmalı ki gözlerini

kapayıp başını önüne eğerek teveccüh-ü kalbîye başlamış. Hoca Hazretleri bilâ teğayyür huzzâr-ı meclisle musâhabe ve mülâtafeye devam etmişler. Şeyh Mûmâ ileyh birkaç hamle etmiş hiç bir tesir görmeyince zorlamağa başladığı bazı azasından anlaşılır bir hâle gelmiş. Artık hazretin de canı sıkılmış olacak ki mûmâ ileyhe dönüp gözlerini kapar kapamaz biçare adamcağız, canhırâş bir nâra ile yerinden sıçramış, başından imâmesi düşmüş, pür ızdırap titreyerek gözlerini açmış, Hoca Hazretlerinin yüzüne bakmış, müşârun ileyh *"ne zannederdin yâ işte Kavsara sepeti gibi bir herif"* buyurmuş. Adamcağız kalkmış "es-Selâmü aleyküm" demiş gitmiş.

Böyle bir hal Hazret-i Müşârun ileyhten nâdir görülür hâlettendir. Evkât ve ahvâl-i âdiyede avâm sûretinde görünürlerdi. Daha pek çok ahvâl ve vekâyi, akvâl-i latîfesi şâyi ise de fakir [27] bu muhtasar da yalnız kendi meşhûdât ve pederim ile üstâdım Şeyh Osman Selahaddin Efendi Hazretleri ve şayân-ı itimâd diğer müntesibîn müşârün ileyhden istimâ edilenlerle iktifâ ettim. (ks.)

Fasl

Hazret-i üstâdın şerîaten ve tarîkaten mezheb ve meşrebine gelince; furûda sirâcü'l-ümme Hz. İmâm Ebû Hanîfe (ra.)'nin mezhebine tabi olmakla beraber, kendileri kâmil bir muhaddis oldukları cihetle ehl-i hadîsin tavrı ve meslekleri üzere âmil idiler. Her hususta sünen-i seniyyeye ittiba ve temessül-ü mübâlağa ile iltizâm ederler ve müntesiplerine de onu emrederlerdi. Zât-ı şerîfleri gerek sünen-i hüdâ gerek sünen-i zevâide o kadar mütemessik idiler ki gûyâ sünen-i seniyye–i Muhammedî'nin timsâli idi. Nevâfil-i âmâl-i ubûdiyyeti mübâlağa ile iltizâm etmekle beraber, enzâr-ı ıttılâ-ı nâsdan ihfâda da ihtimâm u ihtiyâtı elden bırakmazlardı. Halk arasında elde tesbih ve tahrîk-i şefeteyn ile vird okuyarak gezer bir tavır kendilerinden hiç görülmemiştir. Evrâda ve ezkâra ale'd-devam iltizâm buyurdukları sâir nevâfil ü vezâife-i ubûdiyyeti hücre-i mahsûsalarında icrâ buyurur ve herkes kendisini hücresinde istirahata çekildi zannederdi. Yalnız kuvve-i bâsıralarına zaaf târi olduktan sonra ekser geceleri vesâir evkâtta Kur'an-ı Kerîm buyurdukları [28] zamanlar sâlifü'z-zikr hâdimü'l-Hâssı Derviş Mehmed elinden Mushaf-ı şerîf dinler, şayet bir takdîm u te'hîr ve tevkîf vâki olursa ihtar ve feth edermiş.

Tasavvufta tarîkatlarına gelince, risâlenin evvelinde de müşârun ileyh hazretlerinin bidâyet emirleri zikr olunduğu sırada mufassalan beyan eylediği veçhe ile inâbetleri tarîkat-ı âliye-i Nakşibendiye ekâbir-i meşâyihinden asrının ferîdi Bursevî Seyyid Mehmed Emin Efendi hazretlerinden olmakla Nakşibendîdirler.

Lâkin ba'de'l-istikmâli ekser eslâf-ı kirâmda olduğu gibi zât-ı şerîfleri de ervâh-kudsiye-i evliyâullahtan hâssaten rûhâniyyet-i kudsiye-i Hazret-i Hüdâvendigâr Mevlâna Celâleddîn Rûmî (ks.) hazretlerinden istifade ve iktibâs envâr u esrâr eylemekle Mevleviyyü'l- Meşrep idiler. Ve bu meşrepleri kisve vesâir ahvâliyle zâhiren dahî meşhûd idi.

Hazreti müşârun ileyh tarîkat-ı âliyye-i Nakşibendî'de bir meslek-i mahsûsa sâhip idi. Nakşî oldukları halde, sikke-i şerîfe-i Mevleviyye iktisâ buyurup üzerine siyâdetleriyle beraber beyaz imâme sararlardı. Ve bu imâme meşâyih-i Mevleviyye'nin sardıkları başlığı destar şeklinde değil, düz dolama idi. Hulefasına da bu şekilde sikke-i şerîfe iksâ buyururlardı. Ve münîb u muhîb ve mensûbiyyetine dâl-ı sikke iksâ buyururdu.[29]

Bunlardan rü'yetleriyle müşerref olduğum zevât ki biri meşâhir-i telâmizinden sâlifü'z-zikr Hâtûniye Dergâhı şeyhi Mesnevîhân Mustafa Vahyî Efendi ile Kefeli Dergâhı Şeyhi ve imamı ve mükettibi *Şeyh Râşid Efendi* merhumlarıdır. Sikke-i şerîfleri üzerine yeşil imâme sararlardı. Terbiye ve teslîk müntesibînde de beyân olunduğu üzere o meslek-i mahsûsları muktezâsınca hareket buyururlardı. Kendilerine intisâb edenlere ba'de'l-inâbe, vakti muayyen ve külle yevm devam şart etmeyerek kolay geldiği şekilde Hatm-i Hacegân kıraatine izin verip, cehren kelime-i tevhîd telkîn eder ve istiğfâr ve salât u selâm ile aded taayyün ederek devam emir ederler ve zikr-i hafî kalbinden bahs olunsa (onu herkes yapamaz) buyururlardı. Ve evkât-i hâliyede dahî salât u selâmı iksâr mümkün olduğu kadar mübâlağa ile iksâr tergîb buyurup her hayr u bereket ve feyz u saâdet-i dünyevî ve uhrevî bununla hâsıl olur. Eslem ve akreb turuk bu olduğunu beyân ile vâhi mülâhaza-i gayri makbûle üzerine salât u selâm ityânını taklîl ve adeden takbîd eden bazı meşâyihe darılırlar ve bu yolu inkâr buyururlarmış.

Tezyîl: "fi'l- hakîka bir mü'min için böyle bir fikr-i sekîm büyük bir felâket, belki alâmet-i şekâvettir. Bir mü'min ömrü boyunca [30] bilâ ifâte her nefesinde on salât u selâm getirse, Peygamber-i âli şânımızın kendi üzerinde olan hukûkundan binde birinin şükrünü îfâ edemez. Rûh-ı akdes-i Muhammediye'ye intisâb ve takrîb için yegâne vesîle salâtu selâmdır. Acaba necât u saâdet ve neyl-i merâtib-i kurbet için Rûh-ı akdes risâlet-penâhîye intisâb ve tekarrübden başka bir yol mu vardır?. Eğer varsa Allahü Teâlâ hazretleri bi'l-cümle mü'minîne o tarîki sakîm ve mühlike sülûktan esirgesin. Ve Tarîk-ı muhabbet-i Rasûlüllah hidâyet buyursun. Âmîn.

Hazret-i üstâdın mecâlis zikri, daima ya tefsîr yahut hadîs dersi, akabinde inikâd ederdi. Evvelâ alel-usül Hatm-i Hâcegân tilâvet olunur. Hitâmında cümle cemiyetle cehren ve savt-ı bülend ile ağır ağır üç kere salât-ı ümmiye okunup ondan sonra cehren kelime-i Tevhîd ve ism-i Celâl okunup İsm-i Hû ile nihâyet buyururlardı. Ve esnâ-yı zikirde neşîdeler inşâd u kasâid ve nuût-ı nebeviyye edilir, ilahiler okunurdu. Ve halka-i zikri gâyet halâvetli ve harâretli olup kulûb-u huzzârı münşerih ve münbesit olur ve tenvîr ederdi. Ve bu meclislerde bazı kere kıyâmen de zikir ve semâ vâki olurdu. Ve bu usûl irtihâl buyurduklarından sonrada dergâh-ı şerîf-i mezkûr da tilmîz ve halîfe-i mükerremleri Şeyh Mustafa Vahyî Efendi merhûmun Hicaz'a azîmetine kadar tamamen muhafaza ettiler. Ancak merhûmun Medîne-i Münevvere'de vefâtıyla mu'tâd [31] olan *Mesnevî şerîf* vesâir dersleri tatil ol-

du. Ancak halka-i Hatm-i Hâcegân zikri de'b-i sâbık üzere halefi ve mahdûmu Şeyh Rıza Efendi merhûm tarafından idâme olundu. El-ân devam etmektedir.

Hâtime

Hazretin fazîlet, kemâlât u sâir menâkıb-ı âliye ve hâlât-ı acîbe–i mahmûdesinden bu muhtasarda beyan olunan ancak bir nebzedir. Hizmet ve sohbet-i seniyelerinde hayatında müşerref olanlardan görüşebildiğim zevâtın hikâye ettiklerini tamamen yazmak mümkün değildir. Erbâb-ı fehm ve iz'âna bu kadar kâfî. Yalnız şunu arz edeyim ki Hz. Hoca eğer bin tarihlerinde yani hakkıyla kadri ve kıymeti bilinir bir zamanda neş'et buyurmuş olsaydı, *kendileri de bir pîr-i tarîkat ittihaz olunurdu.* Ne çare ki her bir kemâlin hakkıyla takdir olunamadığı bir zamana tesadüf buyurmuşlardı. Nefs-i kudsiyelerinden iktisâb-ı feyz ve berekât edilir, bir pîr-i üstâdım oldukları güneşten daha açıktır.

Kimyâ-yı nazarı, nâkısı kâmil eyler,
Mürdeyi zinde ederdi, nefesi hâkî de zer.

Tahdîs-i ni'met:

Cenâb-ı vâhibu'l-atâyâ hazretlerinin bu abd-i âcizi vâlid-i mâcidim **Şeyh Ahmed Muhtar Efendi** merhûmun hazrete olan nisbet-i mâneviye ve hüsn-ü îtikâd ve muhabbeti sâikasıyla beni mektebe başlatacağı zaman yani 1271/1854 tarihinde ba'de'l-isti'zân bizzat alıp hazrete götürerek ibtidâ taraf-ı âliyelerinden fem-i muhsin ve nefes-i hayât-ı bahş kudsiyeleriyle besmele–i şerîf telkîn ve hurûf-ı heceyi talîm ve akabinde *"rabbi zidnî ilmen"* âyetini kıraatle birkaç kelime dua buyurmaları şerefine nailiyetimdir. Felillahi'l-Hamd. Her sûrette berekât-ı celîlesini gördüm. Cenâb-ı Hak sırrını takdîs ve berekât-ı himem-i rûhâniyesini üzerimde dâim buyursun. Pederim Hazretleri'nin de bi'l-cümle hukûk-ı übüvvetinden bu büyük hakkını hiçbir şeyle ödeyemem. *"Cezâhülllahi annî bi ahseni'l-cezâ"*

Tezyîl:

Bu menâkıbı Hazret-i üstâdın tarîkat-ı aliyye-i Nakşibendiye üzerine silsile-i nisbetlerini buraya derç ile ikmâlini ahlâf için faydalı gördüğümden reîs-i tarîkat müşârun ileyhâ Kutbü'l-Muhakkıkîn Şah-ı Havâce Bahaeddîn Muhammed Nakşıbend (ks.) Hazretlerine kadar tesbît eyledim. Bir icâzetnâmeden alınmıştır. Ba'de'l-Hutbe:[32]

Bundan sonra ma'rifet-i Rahmândan âciz, eksiklikte mükemmel olan fakir Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed eş-Şehîr bi-Hüsâmeddin Mesnevîhân der ki: [33]

32 Müellifin Arapça olarak kaleme aldığı icâzetname tarafımızdan Türkçe'ye çevrilmiştir. (H. M. Yücer)

Bu yüce Nakşibendî tarîkatını, güvendiğim ve dayandığım efendim, sâliklerin delîli, vuslata erenlerin çekirdeği, kâmillerin vârisi **Hoca Muhammed Emin** b. İsmâil b. Mahmud Nakşibendî (ks.) 'den aldım. O da şeyhi, ilmiyle âmel eden, vuslata eren **Hoca Mehmed Âgâh** Nakşibendî (ks.) 'dan, o da **Hoca Mustafa Rızâeddin** eş-Şehîr bi b Neccâr ks'dan, o da şeyhlerin şeyhi **Ilmî Hoca Mehmed Efendi** eş-Şehîr Arapzâde (ks.) den, o da el-âlimü'r-rabbânî **Ebu Abdullah es-Seyyid Muhammed** Nakşibendî es-Semerkandî (ks.)'den , o da şeyhi *Yekdest* diye bilinen **Ebu'l-Berekât Hoca Ahmed Cüryânî** (ks.)'den, o da şeyhi *İmam Ma'sûm* olarak tanınan **Hoca Muhammed Sirhindî** ks'den, o da şeyhi ve babası müceddid-i elf-i sânî **Hoca Ahmed Fârukî** (ks.) 'dan, o da şeyhi **Hoca Muhammed Bâkî** (ks.) 'dan, o da **Hoca Emkinegî** (ks.)'den, o da **Hoca Derviş Emkinegî** (ks.)'den, o da **Hoca Muhammed Zâhid** (ks.)'den, o da ahyâr ve ebrârın reisi, sırlar hazînesi en büyük kutup Mevlânâ Hoca **Ubeydullah el-Ahrâr** (ks.)'dan, o da şeyhi **Mevlâna Ya'kûb Çerhî** ks'dan, o da şeyhi, evliyalar seyyidi, peygamberler ve nebîler ilminin vârisi bu tarîkatın imamı **Hoca Bahâuddin Muhammed** b. Muhammed el-Buhârî (ks.) 'dan almıştır.

İş bu silsile-i celîlenin bundan ilerisi cümlenin mâlûmu olmak cihetiyle zikre lüzum görülmediğinden bu kadarla iktifâ edildi. Hz. Şâh-ı Nakşibend (ks.) Hazretleri'nin bilinen silsileleri ile beraber bir de eimme-i ehl-i beyt tarikiyle nisbet-i ulviyeleri olduğu bilinmektedir ki bu ikinciye meşâyih-ı Nakşibendiye arasında *Silsiletü'z-Zeheb* tesmiye olunur. Bu cihetle Hz. Pîr, zü'l-cenâheyni'l-kâmileyndir. Üveysiyetleri de başka bir fazîletleridir (ra). Allah onlardan, yüce selefleri ve haleflerinden râzı olsun, cümlesinin esrârından bizleri faydalandırsın. Âmîn.

Bunu fakîr **Muhammed Elîf eş-Şehîr bi Hasîrizâde** –Allah evvelini ve âhirini artırsın-başından sonuna Allah'ın yardımıyla 29 Cumadiyelevvel 1342/7 Ocak 1924 Cuma günü namazdan sonra yazdı. Eksikler için Allah'tan mağfiret dilerim.[35]

Zeylü'l-Menâkıb
(Tercümetü'ş-Şeyh es-Seyyid Osman Salahaddin Efendi)

Kutbü'l-ârifîn Hoca Hüsâmeddin Efendi'nin menâkıb-ı âlîlerine ilaveten, kemâlât-ı ârifânelerinin bir bürhân-ı müşahhası ve tilmîz-i hâssı ve mümtazları olup ism-i şerifleri menâkıpta geçen Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi **Şeyh Seyyid Osman Selahaddin Efendi** hazretlerinin tercüme ve menâkıplarını tezyîl eyliyoruz.

Bu menâkıp dahî vâlidim ve üstâd-ı ekremim Şeyh Muhammed Elîf Efendi tarafından yazılmıştır.

Ancak Arapça olan aslı üstâd-ı ekremleri Şeyh Osman Selahaddin Efendi hazretlerinin müellefâtından olup el-yevm bir nüshası Yenikapı Mevlevîhânesi'nde ve diğer nüshası Hz. Vâlid nezdinde mahfûz olup, her ikisi de müellif hazretle-

rinin hattı ile muharrer bulunan *"el-Lisânü'l Muhammediyye fîmâ dalle bihi'l-Îseviyye"* nâmındaki eser-i güzînin sâlifü'z-zikr nüshaları üzerine, müellifin irtihalleri akabinde pederim hazretleri tarafından kendi hatlarıyla yazılmış ve bu kere taraf-ı fakîrânemce tercüme olunmuştur.

Ba'de'l-hamdele: *el-Lisânü'l Muhammediyye fîmâ dalle bihi'l –Îseviyye* nâmındaki risâle-i nefîse müellif-i âlîsi şeyhim, üstadım, mefhari'l-ulemâ ve hâtimetü'l-urefâ, menbau'l-ilm ve'l-hikme, Şeyh Seyyid Osman Selahaddin Efendi b. Şeyh es-Seyyid Nâsır Abdulbâkî el-Mevlevî b. Es-Seyyid Ebu Bekir el-Mevlevî b. eş-Şeyh Seyyid Ahmed el-Halvetî (ks.) hazretleri dekâyık-ı ulûm u irfânı âlim, serâir-i Kurân ve ulûm-ı evliyânın hakâyıkını ârif, vâsiu'l-akl, kâmilü'l-ihâta, sahîhü'l-fehm, serîu'l-intikal, ilm u irfanda muâsırı olan erbâb-ı kemâlin cümlesine fâik idi. Şeref- bahş olduğu Yenikapı Mevlevîhânesi'nde ulûm-ı êliye ve âliye tedrîs ederek ma'kûl ve menkûlde öğrencilerine icâzetler vermiştir.

Perşembe günleri dergâhta Mesnevî Şerîfi gayet latîf ve muhakkıkâne takrîr buyurdukları gibi Hz. Şeyhü'l-Ekber (ra)'in *"Fusûsu'l-Hikem"*i ile Devvânî'nin *"ez-Zevrâ"* ve Irâkî'nin *"el-Lemeât"* nâmındaki risâlelerini ve usûl-i tasavvuf [37] ve hakâyıktan daha bazı kitapları da tâliplerine okutmuşlardır. Müşârun ileyhin iki kıta eser-i müfîdleri vardır ki biri *"el-Lisânü'l Muhammediyye fîmâ dalle bihi'l-Îseviyye* tesmiye buyurdukları Arapça risâle ve diğeri asırları ulemâsından bir zât için mesâil-i vahdet-i vücûdun tahkîk ve hall-i müşkilâtı zımnında yazdıkları Türkçe bir risâle-i müfîdedir.

İbtidâ-yı ömürlerinden itibaren tahsîl-i kemâlât husûsunda ve âmâl-i sâlihaya muvaffakiyette bezl-i cühûd eder, sâhib-i azîmet bir sâlih zât idi.

Müderrisîn-i kiramdan Hoca Evliyâ Efendi, ve Kürdî Hâfız Efendi (r. aleyhima) gibi kemâlât-ı sûriye ve mâneviyye sahibi ashâbından olan ekâbir-i ulemâdan ahz-i feyz u ilm buyurmuşlardır. Ve bütün üstadları bunlar gibi mazanna-i kirâmdan olup en ekmel ve a'rafları da Şeyh Hoca Hüsâmeddin Efendi hazretleridir ki Mesnevihânlık ta şöhret-i azîme sahibi olan bu şeyh-i kâmilden telemmüzle Mesnevî Şerif icâzeti almıştır. Başlangıçta tarîkat aldıkları şeyhi, vâlid-i mâcidleri hulefâsından olup küçüklüklerinde kendilerine vekâlet eden Ser-tabbâh (aşçıbaşı) Seyyid Muhammed Sâdık Dede (rh.) dır. Kendileri yetişip bizzat [38] meşîhata kâim oluncaya kadar şeyh mûmâ ileyhin taht-ı terbiyelerinde devam ve sebat buyurmuşlardır.

Bilâhere Konya'da büyük ceddi sultânü'l-muhakkıkîn Hz. Hüdâvendigâr (ks.) âsitâne-i âliyesinde mesned-nişîn olan Şeyh Mehmed Said Hemdem Çelebi (ks.) âhir ömürlerinde kendilerine bazı emanet tevdi etmek üzere Konya'ya davet buyurmakla Hz. Şeyh Konya'ya azîmet ve Hz. Hüdâvendigârı ziyâret, Çelebi müşârun ileyh hazretleriyle mülâki ve sohbet-i aliyeleriyle müşerref olarak ahz-i tarîkat ve hilâfetle kâm-yâb olup İstanbul'a avdetle âhir ömr-ü ârifânelerine kadar dergâh-ı şeriflerinde makam-ı irşâd da kâim olmuşlardır.

Hz. Üstâd daha bir çok meşâyih-i kirâm ile de sohbet buyurmuşlardır. Onlardan biri de Şeyh İbrâhim Berâdetü'l-Medenî eş-Şâzilî (ks.) dir. Hz. Üstâd, bu velî ârifi gördüğü zaman kemâlât-ı kudsiyesini teslim ile kendilerinden tarîkat-ı aliye-i Şazîliye üzere *"ism-i müfred"* telekkun ettikleri gibi Berâde Hazretleri de Hz. Şeyh'in kemâlini tasdîken kendilerinden tarîkat-ı Mevleviye üzere *"ism-i celâl"* telekkun [39] buyurmakla aralarında teâtî ve tebâyi' vâki olmuştur. Hz. Şeyh Kabûl-i âmmeye mazhar ve küçük büyük pek çok zevâtın ve ulemâ-yı ümmet ve erkân-ı devletten hayli ekâbir kendilerine intisâb ile füyûzât-ı ârifânelerinden istifâze etmişlerdir. Enfâs-ı aliyelerinden ve mecâlis-i kudsiyelerinden iktisâb-ı feyz eden meşâhir-i hulefâsı Hz. Şems Şeyhi Konevî Şeyh Ahmed, muahharen âsitâne-i âliye-i hazret-i pîr meşîhâtıyla müşerref olan **Hemdem Çelebizâde Şeyh Safvet Çelebi** ve **Şeyh Abdulvâhid Çelebi** ve Eskişehir meşîhatıyla bekâm olan **Hasan Efendiler** ile hulefâ-yı müşârun ileyhin en fakîri muharrir-i menâkıb **Muhammed Elîf**'dir.

Hz.Üstâd, nahîfü'l-beden, sürekli hastalıklara mübtelâ lakin kalb-i envârları metin ve şiddetli acı ve hastalıklara sâbir-i Eyyubî'l-meşhed ve hâlinden şâkir, insanların sakil ve ezâsını mütehammildi. Hâl-i sıhhat ve marazında, inşirah ve inkıbazda da olsa mecâlis ve sohbet-i aliyesinden istifâde olunur ve hiçbir kimse huzûrunda ulûm-ı maârif vesâire den sûrî, ma'nevî fâide-i adîde istishâb etmeksizin çıkamazdı.

Ez-ân cümle, hazretin 1301/1883 senesinde hastalıkları esnasında son gördüğüm fâideyi üstâd-ı müşârun ileyhin kemâline delâlet ettiği için burada zikr ediyorum. Şöyle ki:

Şeyh Hazretleri mezkûr hastalıktan damadının postnişîn bulunduğu Bahâriye Mevlevîhânesi'nde esîr-i firâş idi. Ve zuufları son dereceyi bulmuş, ve hastalıkları daha bir takım emrâz ile ihtilât etmiş, öyle bir halde ki cism-i şerîfinde eseri görünmeyen bir emrâz kalmamıştı. Hatta hafîf bir felç dahî görülüyordu. Bir gün ziyaretlerine gittim. Bazı ihvanla huzurlarına dahil olup ellerini öptük, bizi taltîf buyurduktan sonra kelâma şuru' ile buyurdular ki: "Meşâyih-i kirâmın kitaplarında yazdıkları gibi bu gece bende insilâh vâki oldu. Şöyle ki; yatağımda yattığım halde yatağın etrafında dolaşıp tedavi için ilaç itâsında vesâir lâzım gelen tedâbiri icrâda ailemden hizmet edenlere refakat ediyordum. Bu hal yakazaten vâki oldu. Rüya değildir" buyurdular. Ve bu münasebetle gayet latif ve vâzıh olarak âlem-i misâlin ve âlem-i berzahın ahvâline dair bazı hakâyık ve letâif takrîrine şuru buyurdular. Bu esnada zuufları pek ziyâde artmış olduğundan alelâde ifadeye muktedir olamayarak ve her kelimede teneffüs için durarak takrirlerini kelime, kelime itmâm ve hayli fevaid beyan buyurdular. Bu dereceye bâliğ olan zuufları gerek ihâta-i ilmiyelerine, gerek kuvve-i hâfızalarına hiçbir gûne te'sir etmemişti.[41] Akıl ve fikirlerinde de ednâ mertebe bir teşevvüş yoktu. Tamamen sıhhat ve âfiyetleri hâlinde olduğu gibi ifade buyurdular. Bu hal ancak

Cenâb-ı Hakkın kendilerine bağışladığı bir kerâmettir. Çünki evliyâullahtan ekâbir-i ârifîne vâkî olan bir hâlettir. Malûmdur ki bir muhtasarda vukûu imkân haricindedir, mutasavver de değildir. İşte biz de son defa Hz. Üstâdın huzûrundan bu takrirlerden hâsıl olan büyük bir fâide-i ilmiyeyi müsteshaben çıktık. (ks.)

Bundan sonra üç gün daha muammer oldular. 1304 sene-i hicriyesi Cemâziyel evveli'nin 18. Cuma gecesi (12 Şubat 1887) Bahariye Mevlevîhânesi'nde irtihal buyurdular. Cenaze namazı Hz. Hâlid (Eyüp) Camii Şerîfi'nde Cuma namazından sonra cemaat-i kesîre ile edâ olunduktan sonra, telâmîz, muhibbân ve mensûbânından bir cemm-i gâfîrin eyâdi-i ihtirâmında Yenikapı Mevlevîhânesi'ne nakl ile türbe-i şerîfe de lahd-i mahsûsunda rahmet-i Rahmâna tevdî olundular.

Şu kıt'a-i Fârisiyye müşârun ileyhin muhib ve musâhibi vâlid-i mâcidim tarafından irtihalleri tarihi olmak üzere inşa olunmuştur.

Kıt'a

Mü'minen nerâ lâ yemûtûne köft peymeber yâ ahî
Belki ez dünya be ukbâ nakl fermâyend ve tay
Girye-em (Muhtâr) ne ez merkest illâ ez firâk
Şod be hakk-ı pîr büzük-vâr Salâhuddîn hay
Fakir dahi şu tarih-i Fârisiyi inşâ eyledim:
En derîn giryeşenîd ez gayb-ı tarihaş (Elîf)
Rûh-ı hatmü'l-ârifîn dır bizim cânân münbasit (1304)

Velâdet-i aliyeleri peder-i mükerremlerinin hattı destiyle görülen tarihle sâbit olduğu üzere 1235/1819 senesi Rebîülâhiri'nin onuncu günüdür. Buna binâen müddet-i ömürleri atmış sene, bir ay sekiz gün olur. (ks.) [43]

Bu yazdığım Hz. Şeyh'in menâkıb-ı aliyelerinden bir nebzedir ki denizden katre kabîlindendir. Sâik-i tahrîr, hazretin yâdı ve kendilerine müteallık her bahsin beni mecâlis-i aliyesinde telezzüz ettiğim gibi mütelezziz kılmasıdır. Binâenaleyh bununla kendimi müteselli kıldım.

Rihlet-i aliyelerinden sonra makâm-ı âlîlerine, efâdıl Şeyh Seyyid Mehmed Celâleddin Efendi ehliyet-i tâmme ile kâim olup *Mesnevî şerif* tedrîsine devam ve birâderi Seyyid el-Hac Kemâleddin Dede Efendi'yi makâm-ı riyâset-i tabbâhîne ikâme ile kendilerine niyâbeten terbiye-i fukara ve mübtedîne tayîn buyurdular. Sellemehümüllahü teâlâ ve edâme fütûhâhümâ. Âmîn.

Bunu öğrencilerinin en ahkarı ve halîfelerinin en zayıfı, Muhammed Elîf b eş-Şeyh Ahmed Muhtar Şeyh-i Tekke-i Sütlüce tecâhü beldetü Hâlid b Zeyd Ebî Eyyûb el-Ensârî (ra.) yazdı.[44]

Tercümetü'ş-şeyh Ahmed Muhtâr Efendi (ks.)

Üstâd-ı ekrem, kutbu'l-ârifîn, Hoca Efendimiz hazretlerinin menâkıb-ı aliye-

leri hakkında bazı ifâdât ve akvâli sebebiyle ism-i âlîleri esnâ-yı menâkıbda sebk eden, Hoca müşârun ileyhin asdikâ-yı mûtekıdîn ve müstefidîninden **Şeyh Ahmed Muhtar Efendi** hazretleri muharrir-i menâkıb-ı celîle-i şeyh u üstâdım ve pederim hazretlerinin vâlidi, şeyh u mürşidi ve fâkîr-i âcizin ceddimdir. Hoca Efendimiz Hazretlerinin mecâlis-i feyz ve irfânında iktibâs-ı füyûzât ederek tekemmül etmiş olmalarıyla tercüme-i hallerini menâkıb-ı aliyesine tezyîl etmek, Hoca-yı müşârun ileyh (ks.) Efendimizin kudret-i terbiye vü te'sîr ve irşâdât u velâyetpenâhîlerine delil olacağından menâkıb-ı aliyelerinin neşrini iltimas buyuran ihvân-ı kirâmın tensipleri üzerine muhtasaran tahrîr ediyorum.

Sâhib-i terceme-i **Hasîrizâde Şeyh Ahmed Muhtar Efendi** (ks.) Hazretleri Belde-i Ebû Eyyûb Ensârî karşısında vâki Sütlüce'de kâin **Hasîrizâde Dergâh-ı Şerîfi** denilmekle bilinen Sa'dî Dergâh-ı şerîfi bânisi mürşidü's-sâlikîn eş-Şeyh Mustafa İzzî (ks.) hazretlerinin hafîdi ve dergâh-ı şerîfin dördüncü şeyhidir. Peder-i mükerremleri şeyh Sülün Efendi denmekle marûf **Şeyh Süleyman Sıdkî** b. eş-Şeyh Mustafa İzzî b. Eş-Şeyh Halîl Demenhûrî'dir.

Kendilerine Hasîrizâde denilmesi ceddi a'lâları **Şeyh Halîl** (ks.) hazretlerinin diğer mahdûmu hasır tâciri ve hasırcıbaşı el-Hâc Emin Ağa'nın ticaretgâhında imrâr-ı vakit ettiğinden *Hasırcı Şeyh* nâmıyla iştihârına mebnîdir. Müşârun ileyh Mısır'ın Demenhur şehrinde mütevellid olup ala tarîki't-ticare İstanbul'a gelerek tavattun etmiştir.

Sâhib-i tercüme ceddim eş-Şeyh **Ahmed Muhtar Efendi** (ks.), Sütlüce Dergâhı şerîfinde 1236/1820 senesinde tevellüt etmişler ve sinn-i tahsîle büluğlarında taallüme şurû ile bir hayli ashâb-ı ifâzadan teallüm ve tederrüsle beraber tarîkaten de peder-i âlîlerinden terbiye görerek iktisâb-ı kemâlât u ma'neviyye buyurmaktalar iken 1253/1837 tarihinde peder-i mükerremleri irtihâl-i dâr-ı bekâ buyurmakla dergâh-ı mezkûr meşîhâtı uhdelerine büyük birâderleri Şeyh Hasan Rıza Efendi ile müştereken tevcîh olunup, makâm-ı meşîhâta mûmâ ileyh **Şeyh Hasan Efendi** kâim olmuşlar ise de 1280/1863 senesine kadar meşîhat etmiş ve ba'dehû müncezip olarak uzleti ihtiyâr etmekle, ceddim hazretleri bi'l- fiil hizmet-i meşîhata kıyâm ile terbiye-i sâlikîne ihtimam [46] buyurmaktalar iken 1289/1872 senesinde mahdûm-ı mükerremleri pederim Şeyh Muhammed Elif Efendi hazretlerini seccâde-i meşîhata iclâs ile îfâ-yı farîza-i hacca, niyyet-i mebrûresi ile Hicaz'a azîmet buyurmuşlar. Avdetlerinde de meşîhâta rağbet buyurmayarak evkât-ı kıymetdârlarını tefekküre ve enfâs-ı aliyelerini zikre tahsîs ile ihtiyâr-ı uzlet etmişler.

Tarîkat-ı Aliye-i Sa'diye'de nisbet ve hilâfetleri bilâ vâsıta vâlid-i ekremleri Şeyh Süleyman Sıdkı Efendi (ks.)'den olup hırkaları halazâdeleri **eş-Şeyh el-Hâc Ataullah Efendi** (ra.) vasıtasıyla yine pederlerindendir. Müşârun ileyh hazretleri dahî ceddi ve pederleri gibi kutbu'l-a'zam İmam Ebu'l-Hasan eş-Şâzilî (ra.) Efendimiz hazretleriyle sultânü'l-ârifîn ve imâmü'l-âşıkîn Mevlâna Celâlü'l-Hak ve'l-

milleti ve'd-dîn (ra.) hazretlerine de müntesip idiler. Tarîkat-ı Aliye-i Mevleviye'ye nisbetleri, sâlifü't-tercüme **Şeyh Osman Salahaddin** Efendi (ks.) hazretleri vâsıtasıyladır. Tarîkat-ı Aliye-i Şâziliye'de bidâyet-i nisbet ve hilâfetleri Eyup civarında Alibeyköy'de kain **Şeyh Muhammed Emîn Efendi** (ra). olup muahharan İstanbul'a teşrif eden Medîne-i Münevvere ahâli-i kirâmından ârif-billah, vâsıl-ilallah, ârif-i ümmî **Muhammed Şeyh İbrâhim Berâdetü'l-Medenî eş-Şâzilî** (ks.) el-azîz [47] hazretlerinin hizmet-i aliye ve sohbet-i seniyeleriyle müşerref olarak kendilerinden de nâil-i hilâfet ve Hz. Şeyh müşârun ileyhin İstanbul'daki mensûbînin emr-i terbiyelerinde, kendilerine niyâbet vazîfesiyle tekrîm buyurmuşlardır.

Sâhib-i tercüme hazretleri, bu şeyh-i ümmî âli-i himmetin hizmet ve sohbet-i aliyesi berekâtıyla gâye-i kemâle ermiştir.(ks.)

Asıl kitapta yani Hoca Efendimizin menâkıb-ı aliyelerinde görüldüğü üzere Hoca-i müşârun ileyhin de havâssı ashâbından ve füyûzât-ı enfâs-ı aliyelerinden müstefîd olan telâmîz-i kirâmındandırlar. Kendilerinin Hoca Efendimiz hazretleri hakkında pek samîmi hüsn-ü itikatları olduğu gibi müşârun ileyh de kendini sever ve her an taltîfât-ı seniyeleriyle tesrîr buyururlarmış. Bunlardan mâadâ son vakitlerinde İmam Abdulvehhab Şa'rânî'nin rûhâniyyet-i aliyelerine dahî intisap etmiş oldukları, vâlidim, mâcidim hazretlerinin mesmûu kemterânem olduğu üzere *"İmam Şa'rânî şeyhim Letâifü'l-Minen mürşidimdir"* buyurduklarından münfehim olur. Fi'l-vâki daima İmam Şa'rânî Hazretleri'nin *"Letâifü'l-Minen"* nâm kitâb-ı celîlelerini mütalaa buyurduklarını fakîr de idrâk ettim.

Eslâf-ı sûfiye-i kirâma tab'an mülâkî oldukları, erbâb-ı kemâlden [48] teberrük ve ahz etmeyi şiâr ittihaz ettiklerinden Maverâünnehir meşâyihinden mefhâru's-sulehâ Sâhibzâde Hoca Fazl Kâdir Nakşibendî'den Tarîkat-ı Aliye-i Nakşibendiye-i Fârukiye'yi ahz etmiş oldukları gibi sülâle-i tâhireden Hamevî Şeyh Ömerü'l-Harîrî'den Tarîkat-ı Aliye-i Rifâiye'yi ahz etmişlerdir. Ve şuûb-ı Tarîkat-ı Aliye-i Halvetiye'den Sayda meşâyihinden bir zat vasıtasıyla nisbetleri vardı. Rûhâniyet-i kudsiyelerinden istifade tarikıyla da kutbü'l-efham Seyyid Ahmed el-Bedevî (ra.) ve sultânu'l-evliyâ Abdulkâdir Geylânî (rh.a) hazretlerine nisbet-i mâneviyesi vardı.

Evliyâullah-ı kiramdan müntesib bulundukları aktâb-ı ârifîn hazerâtıyla kendilerinin ahvâl ve meslek-i âlîlerinin zübdesini şu manzûmelerde bizzat beyan buyurmuş olduklarından buraya dercediyorum.

Nazım

Şeyh Sa'düddin hâdi-i tarîkattır bana,
Hem tarîk-ı Şâzilî, akvâ-yı nisbettir bana.
Mevleviyem, Kadiriyem, Ahmedî'nin çâkerî
Nakşibendî'den de ahz-ı feyz ve himmettir bana.
Halvetîyim fâriğu'l-bâl ede Hak bu kemteri,

Üns-ü billah ile matlab-ı sırr-ı vahdettir bana.
Kıldı Hak "Envâr-ı Kudsiye"eyle zulmetten halâs,
Şeyh-i Şirvânî Velî nûr-ı basîrettir bana.
Yoktur is'idâd u ihtihkâkım ehlullaha ben,
Eylemek da'vâ-yı nisbet, ayn-u töhmettir bana.
Men neyim lâyık-ı bi dergâh-ı selâtîn-i izâm,
Murlenk gibi bu yolda olma minnettir bana.
Bir hasîsü'l-mâye ahkar bendeyim dermandeyim,
Maksadım da'vâ değil, tahdîs-i ni'mettir bana.
Tâc u tesbih u asâ vü hırkayı terk eyledim,
Bezm-u fakr içre kalenderlik meziyyettir bana.
Hacc-ı beytullahı teysîr eyledi bu abdine,
Hamd-u lillah, sümme hamden bu ne devlettir bana.
Ravza-i pâk-ı Habîbullahâ yüz göz sürdüğüm,
Hak taâlâ cânibinden mahz-ı rahmettir bana.
Bâb-ı Sa'dedîn'e çeşmim halka çeşmim âsitân,
Pây-ı âyende ve râvende bassa rif'attir bana.
Taht-ı akdâm-ı ricalullaha serdim çeşmimi,
Bu Hasîrizâdelik (Muhtar) şöhrettir bana.

Bu manzûme-i aliyelerinde müstebân olduğu üzere meşreb-i âlîlerinde tecrîd ve tevekkül ü inzivâ ve hamûl galip idi.

Dâimâ zikr ve fikir ile *"Kûtü'l-Kulûb"*, *"Risâle-i Kuşeyrî"*, [50] ve Hz. Şeyh-i Ekber (rh.a)'in *"Risâletü'l-Kuds fî minâ sıhhatü'n-nefs"* nâm kitâb-ı âlîlerini ve İmam Şa'rânî'nin *el-Envâru'l-Kudsiyye fî âdâbi'l-ubûdiyye"* ve ale'l-ekser *"Letâifü'l-minen"*i mütâlaa ile meşgul olur ve münzeviyâne imrâr-ı hayât eder, nâdiren dergâhtan hârice çıkar ahbâb u ihvânı ziyaretine geldikçe onlarla sohbet ederler idi.

Her bir hâl ü harekâtında sünen-i seniyyeye ittiba ve etvâr u reftârını eslâf-ı sûfiyye-i kirâmın etvârı ve reftârına tevfîkan i'tinâ ederdi. Bâde'l Hac, zîy u kıyafette de ulemâ-yı kirâma muvafakatla fes üzerine mûtedil bir imâme ittihâz buyurup meşâyih-ı Şâziliyye âdâbı üzere kisve ile temeyyüz etmezler idi.

Müşârun ileyh orta boylu, buğday renkli, geniş omuzlu büyük elâ gözlü, alnı geniş, sünnet-i seniyyeye muvâfık tûl u arzda az siyahı bulunan beyaz sakallı, melîhü'l-veçh, mütebessim, hıfz u vakar ile beraber mütevâzi, muhafaza-i hukûk-u hak ve halkda şedîd, hakkı söylemekte hiçbir şeyden korkmaz, hilm ve gadapta mûtedil, kerîm, sehî, sıgâr, kibâr, avâm, hâs her sınıf halk beyninde muhterem ve mahbûb idi.

Ulemâ ve urefâyı sever ve cümlesine ziyade hürmet eder, misafirlerin hizmetini bizzat îfâya bezl-i himmet buyurur, fukara-perver infâkı i'tiyadından dolayı metâ-ı dünyadan muhtaç olduğu [51] libastan mâadâ hiçbir şeye malik olmadığı gibi fakirin idrak ettiğim zamanlarında kîsesi ve bir pâresi dahî yoktu.

Te'lîfâtı yoktur. Ancak tabiat-ı şi'riyyeleri olup zühd ve tevhîde ve nuût-u Nebeviyeye dair eş'âr u âsârı ve bazı mebânî üzerinde kasâid-i târihiyesi vardır. Dergâh-ı şerîfin semâhânesi ve sahrîç üzerindeki tarihler o cümledendir.

Müddet-i ömürleri bu arz ettiğim vecihle güzerân eden müşârunileyh hazretleri irtihâlinden tahminen yirmi sene mukaddem bir sabah kendilerinin seksen dört yaşında irtihâl edeceklerini haber vermişlerdi. Fi'l-hakîka, ihbarları gibi 1319/1901 senesi Muharremü'l-haramın 22. Pazar gecesi sabaha karşı 84 yaşında oldukları halde zu'f-u pîrî-ye inzimâm eden zâtü'l-külliye-i müzmine sebeb-i vefatları olmuştur. Naâşı mağfiret-i nakşları ertesi gün ale's-sabah gasl u techîz ve tekfîn ile vasiyyetleri mûcibince tabutu omuza kaldırılmayıp, tahte's-ser altında tutularak dergâh-ı şerifte meşâyih, ulemâ, fukarâ-yı tarîkat-ı aliye ve kendilerinin muhib ve mûtekıdlerinden bir cemm-i gafîrin huzûru ve ekâbir-i meşâyih-i Sünbüliye'den **Şâh Sultan Dergâh-ı Şerîf'i** şeyhi Ebü'l-Feyz Efendi imametiyle salât-ı cenâze ba'de'l-eda fevç fevç meşâyih-i turuk-ı aliye tehlîl-hân oldukları halde kendilerinin âsâr-ı şi'riyelerinden olan:

Usât-ı ümmetten ber zelîlim Yâ Rasûlellah
Sadâ-yı cürm ile gâyet alîlim Yâ Rasûlellah
Hevâ-yı nefsle ömrüm geçirdim eyledim zayi'
Recâ-yı afve yüzüm yok hacîlim Yâ Rasûlellah
Gider benden bu gaflet zulmetin nûr-ı hidâyetle
Elim tut düşmüşüm rahm et sefîlim Yâ Rasûlellah
Vücûdun âlemîne bâis-i gufrân-ı rahmettir
Meded, âsîler içre bî mesîlim yâ Rasûlellah
Bağışla Hazret-i Zehrâ ile sebtîne (Muhtârı)
Der-i âl-i âbâ-ya ben dahîlem yâ Rasûlellah

Tevessül-i şerîfi kabri başında inşâd edilerek dergâh-ı şerîf türbe-i münîfesinde pederleri Şeyh Süleyman Sıdkı Efendi ile birâderleri Şeyh Hasan Rıza Efendi'nin kabirleri yanındaki lahd-ı mahsûsa defn olundular. Defnden sonra sünnet-i meşâyih üzere Yenikapı Mevlevîhânesi postnîşini ârif-i dânâ-dîl Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi hazretleri tarafından ism-i Celâl ve gülbank-ı evliyâullah kıraat edilerek vedîa-i rahmet-i Rahmân kılınmıştır.

İrtihallerine mahdûm-u mükerremleri vâlidim hazretleri şu tarihi inşâ buyurmuşlardır. [53]

Tarih

Hazîne-i kemâl ve pîr-i reşîd
Delîl-i hak ve der zamâne ferîd
Cenâb-ı pîr-i mâ Ahmed-i Muhtâr
Selîk-i pâk bâz-ı râh-ı sedîd
Hulûk-u merd ve zinde dîl-i ârif

Tevazueş çenân ki kesi nedîd
Dahîl-i şod be penç-i âl-i âbâ
Esâbehullahu sevâbe'ş-şehîd
1319

Muhibbanından Bahriye Mektûb-i esbâk-ı Hasan Tevfik Efendi dahî bir tarih inşâd etmişlerdir ki tarih mısraı şudur:

Kıldı Cennette karar nûr-u rûh-ı Şeyh Muhtâr

(ene ınde zanni abdî bî) Hadîs-i Kudsîsi hükmünce ınd-i ilâhîdeki menziletine delâletine mebnî merhûm-ı müşârun ileyhin güftâr-ı âlîlerinden olan şu kıta ile tercümelerini hatm ediyorum.

Kıt'a

Bârigâh-ı hazrete cürmümden ettim arzuhâl
Âyet-i "Lâ taknetû" buyruğun imlâ eyledi
Hükm-ü takdîr-i Hüdâ (Muhtârı) ihyâ eyleyip
Afvim, i'lâmında hak "Gaffâr" imzâ eyledi.
(ks.) aliye ve ğaferahû ve livâlideyhi Âmîn)

Harrarahu'l-Fakîru hafîdü'l-mütercim lehû derviş Yusuf Zâhir b. eş-Şeyhü'l-üstâd Mehmed Elif Efendi el-Es'adî eş-Şâzilî el-Mevlevî.

Afallahu anhüma fî sene 1342/1923.*

Abstract

This study dwells on Naqshbandi Sheikh Khoja Husameddin Effendi (d.1280/1864) and his *tekke*, about whom there have not been any serious studies, although there are numerous references to him in sources. And the Turkish version of the *menakipname* penned about him by Elif Effendi is cited.

Khoja Husameddin Effendi lived in Istanbul in 19th century. Although he did not come up with many works, he had a deep impact on religious-social life, and thus he earned himself a reputation as *Mesnevihan-i Sehir*. His *tekke* hosted not only Naqshbandi rituals (*Hatm-i Hacegan*) but also *Masnawi* courses for a very long period.

* Bu makaleyi gözden geçirerek tashihte yardımcı olan mesaî arkadaşım Şileli İsmail KARA'ya şükranlarımı arz ediyorum.

Cüneyd

bakanlar bana
gövdemi görürler

ben başka yerdeyim

gömenler beni
gövdemi gömerler

ben başka yerdeyim

aç cübbeni cüneyd
ne görüyorsun
görünmeyeni

cüneyd nerede
cüneyd ne oldu

sana bana olan
ona da oldu

kendi cübbesi altında
cüneyd yok oldu*

Asaf Hâlet Çelebi

(*Om Mani Padme Hum*, İstanbul 1993, s. 7)